

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΘΘ' – ΤΕΥΧΟΣ 7 – ΙΟΥΛΙΟΣ 2002
ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἰω. Γενναδίου 14 – 115 21 Ἀθήναι
Τηλ.: 010-72.72.253. Fax 010-72.72.251
<http://www.ecclesia.gr>
e-mail: iera-synodos@ath.forthnet.gr

Ἐκδίδεται

Προνοία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
κ. **ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ**

ὑπὸ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων
τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ἐπιτροπῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Διευθυντῆς τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων
Εὐάγγελος Π. Λέκκος
Θεολόγος - Νομικός

Διευθυντῆς Συντάξεως τοῦ Δελτίου
Εὐάγγελος Δ. Θεοδώρου
Ὁμότ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Τακτικὸν μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν

Τμῆμα Συντάξεως
Ἐπιμέλεια ὕλης, διόρθωσις δοκιμῶν
Χρήστος Γ. Καραγιάννης, Μ.Θ.

Τυπογραφεῖον
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ ΑΒΕ
Σόλωνος 98 – 106 80 Ἀθήναι
Τηλ.: 010-36.61.200. Fax 010-36.17.791
<http://www.livanis.gr>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΚΑΙ ΕΓΚΥΚΛΙΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

2740: Τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος 467
Ἐγκύκλια Σημειώματα 470

ΤΟ ΑΡΘΡΟΝ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου,
Διαλεκτικὲς σχέσεις Χριστιανισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ 473

ΜΗΝΥΜΑ

Τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
Γιὰ τὴν παγκόσμια ἡμέρα κατὰ τῶν ναρκωτικῶν 477

ΟΜΙΛΙΑΙ

Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χριστοδούλου,
Εἰς τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸ Ἐπιμελητήριον 478
Προστασία καὶ ἀποκατάσταση τοῦ περιβάλλοντος 481
Πρωτοπρεσβ. Θωμᾶ Συνοδινού,
Ὁ Ἅγιος Παῦλος, ὁ Μεγάλος Ἀπόστολος
τῶν Δακρῶν καὶ τῆς Θυσίας 485

ΟΜΟΛΟΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Μιχαήλ Γ. Τρίτου,
Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στὰ Βαλκάνια σήμερα 491

ΔΙΑΘΡΗΣΚΕΙΑΚΟΙ ΔΙΑΛΟΓΟΙ

Χρήστου Κ. Οἰκονόμου,
Συνάντησις θρησκευτῶν καὶ πολιτισμῶν 508

ΓΝΩΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

Βλασίου Ἰω. Φειδᾶ,
Περὶ τῶν ὁρίων τῆς ἐποπτείας τοῦ Ἐπισκόπου
στὶς Ἱερές Μονές 512

Ἀναστασίου Ν. Μαρίνου,
Δυνατότητα ἀσκήσεως διώξεως κληρικοῦ διὰ παράπτωμα,
ὅταν ὁ καταγγέλλων τοῦτο προσάγῃ ὡς μόνον
ἀποδεικτικὸν μέσον κασσέτα περιέχουσα συνομιλίαν
μαγνητοφωνημένην ἐν ἀγνοίᾳ καὶ χωρὶς τὴν
συγκατάθεσιν τῶν συνομιλούντων 514

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΣ

Τῶν μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν τῶν Ἱερῶν Ὁρθοδόξων
μοναστικῶν καθιδρυμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος 520

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

524

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Κων. Παπαθανασίου,
Ἐπίγραμμα εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν 527

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

529

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ - ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

542

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κλητήρια Ἐπιγράμματα –
Προκηρύξεις πληρώσεως κενῶν θέσεων 543

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. Πρωτ. 1914
Διεκπ. 988

Ἀθήνησι τῆ 5ῃ Ἰουνίου 2002

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2740

(Τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης καὶ
ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος)

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2740

Ἐγκύκλια Σημειώματα

Θέμα: «Τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος»

Πρὸς

Τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Σεβασμιώτατοι ἐν Χριστῷ Ἀδελφοί,

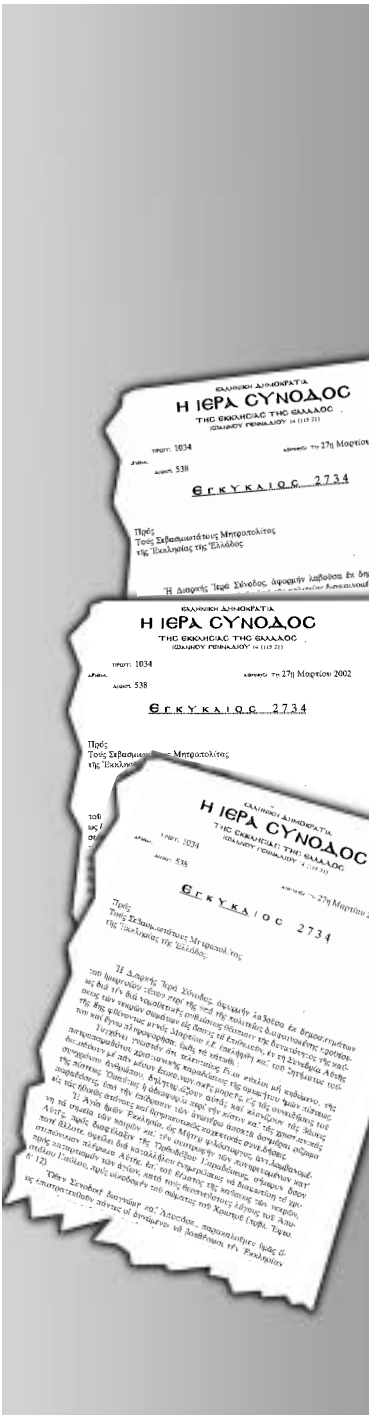
ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως πρὸς τὸ διαρκὲς καὶ ἀμετάπτωτον ἐνδιαφέρον Αὐτῆς καὶ διὰ τὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τοὺς πιστοὺς Της ὡς Εὐρωπαίους πολίτας, ἐπιθυμεῖ ἵνα ἐνημερώσῃ ὑμᾶς διὰ τὰς σημαντικὰς ἐξελιξείσ, αἱ ὁποῖαι κυοφοροῦνται εἰς τὸν χώρον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως. Σκοπὸς τῆς ἐνημερώσεως ταύτης εἶναι νὰ καταγραφῆ τόσον τὸ πλαίσιον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀναπτυχθῆ εἰς τὸ ἄμεσον χρονικὸν διάστημα ἕνας προβληματισμὸς διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης, ὅσον καὶ αἱ ἰδικαί μας πρωτοβουλία, ὡς ἐνεργῶν πολιτῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως διὰ τὸ σχεδιασθῆσόμενον Εὐρωπαϊκὸν «Σύνταγμα».

Διὰ τὴν ἀριτιωτέραν καὶ πληρεστέραν ἐνημέρωσιν ὑμῶν, συναποστέλλομεν:

1. Τὴν Εἰσήγησιν τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου εἰς τὴν εἰδικὴν σύσκεψιν, ἡ ὁποία συνεκροτήθη τὴν 23ην Ἀπριλίου 2002 εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν Πεντέλης διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης.
2. Τὰς Ἐπισημάνσεις τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἀχαΐας κ. Ἀθανασίου, Διευθυντοῦ τοῦ Γραφείου τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς Βρυξέλλας, σχετικῶς πρὸς τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης.
3. Τὴν Δήλωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης, ὡς ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου.
4. Τὸ Ἐνημερωτικὸν Σημείωμα τοῦ Γραφείου Παρακολουθήσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Θεμάτων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
5. Τὴν Δήλωσιν Λάακεν.
6. Ἐρωτηματολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, βάσει τοῦ ὁποῖου δύνανται νὰ ἀπαντοῦν οἱ πολῖται εἰς τὴν σελίδα τῆς Ἐπιτροπῆς Παρακολουθήσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Θεμάτων εἰς τὸ Διαδίκτυον (www.ecclesia.gr) προκειμένου νὰ παράσχῃτε διὰ τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ τὴν δυνατότητα εἰς τοὺς Πανοσιολογιωτάτους Ἱεροκλήρυκας τῆς Θεοσώστου ὑμῶν Ἐπαρχίας νὰ ἐνημερώσῃ μετὰ τὸν τρόπον ὑπεύθυνον καὶ ἐμπεριστατωμένον τὸν Πιστὸν Λαόν.

Ἡ ἐνημέρωσις ἀφορᾷ εἰς τὴν θέσιν τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ἡμῶν διὰ τὸ μέλλον τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἡνωμένην Εὐρώπην τοῦ 21ου αἰῶνος. Αἰσθανόμεθα ἔντονον τὴν συνείδησιν τοῦ χρέους ἔναντι τῶν ἐπιγενομένων, ὥστε νὰ συμμετάσχωμεν ὡς Ἑλληνες καὶ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ με ὅλας μας τὰς δυνάμεις εἰς

τὴν διαδικασίαν διαμορφώσεως τοῦ προσώπου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως.

Καθημερινῶς διαπιστοῦται ὅτι πολλοὶ μὴ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης ἀπώλεσαν τὴν θερμοργὸν Πίστιν των, ἀγνοοῦν βιωματικῶς τὴν Μυστηριακὴν Ζωὴν, ὑπετάχθησαν εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ἀδιαφορίας διὰ τὴν θρησκείαν καὶ ἀπέκτησαν μίαν ὑλόφρονα πορείαν μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν. Παραλλήλως, ὁμως, εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν, ὑπάρχει πάντοτε ἡ ἐναγώνιος ἀναζήτησις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὀφείλομεν ἡμεῖς ἵνα μαρτυρήσωμεν ὀρθοδόξως τὸν «*δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους*» Σταυρωθέντα καὶ Ἀναστάντα Κύριον ἡμῶν.

Σεβασμιώτατοι,

Ἡ Ἠνωμένη Εὐρώπη, ὡς γνωστόν, ἰδρύθη ἀπὸ τοὺς Χριστιανοδημοκράτας πολιτικούς Ἀντενάουερ, Μονέ, Ντέ Γκάσπερι καὶ Σπάακ ὡς μία οἰκονομικὴ κοινότης, μετὰ τὴν προοπτικὴν, ὁμως, νὰ ἀποβῆ μία πολιτισμικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πολιτικοστρατιωτικὴ ὀντότης μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν Πολιτισμὸν, τὸν θεμελιωμένον εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐκ δευτέρου εἰς τοὺς ἀρχαίους πολιτισμοὺς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων, μετὰ ὅ,τι ὠφέλιμον οἱ πολιτισμοὶ αὐτοὶ ἀνέδειξαν. Δυστυχῶς, εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ὑπάρχουν ἀπτά δείγματα ὅτι αἱ βάσεις αὗται τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀμφισβητοῦνται. Ἠκούσθη προσφάτως διὰ πρώτην φορὰν ἡ θεωρία ὅτι πλὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς Λαοὺς ἐπέδρασαν πολιτισμικῶς καὶ κατ' ἴσην μετοχὴν ἐπίσης τὸ Ἰσλάμ, ὁ Ἰουδαϊσμός, ὁ Διαφωτισμός καὶ κατ' ἐπέκτασιν αὐτοῦ ἡ ἀθεΐα. Καὶ ὑπάρχει ἕνα ρεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖ ἡ ἀποψις ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει κοινωνικῶς νὰ περιθωριοποιηθῆ, νὰ μὴ ἔχη φωνήν, νὰ μὴ κἀνῆ κοινωνικὰς καὶ πνευματικὰς παρεμβάσεις.

Ἡμεῖς δὲν συμφωνοῦμεν μετὰ αὐτὰς τὰς ἀπόψεις καὶ ἐπιδιώκομεν ὥστε νὰ ἀκουσθοῦν αἱ ἰδικαὶ μας, ὅσον γίνεται πλατύτερα καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον δυνατὸν ἐπίπεδον. Ἡμεῖς πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν ὅτι χωρὶς τὸν Χριστὸν δὲν ὑπάρχει ἀληθινὴ ζωὴ, οἱ ἄνθρωποι μετατρέπονται ἀπὸ πρόσωπα εἰς ἄτομα ἄνευ οὐσιαστικοῦ καὶ ὑπαρξιακοῦ προορισμοῦ. Πιστεύομεν ὅτι μόνον μετὰ τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὸν Χριστὸν ὑπάρχει ἐλευθερία, δημοκρατία καὶ δικαιοσύνη. Καὶ πρέπει νὰ πείσωμεν τοὺς καλοπροαιρέτους ὅτι διὰ κάθε σφάλμα τὸ ὁποῖον συνέβη κατὰ τὸ παρελθόν, ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εὐθυνόμεθα καὶ ὄχι βεβαίως ὁ Χριστός, τὸν ὁποῖον συνήθως διὰ νὰ δικαιολογηθῶμεν ἐπικαλοῦμεθα. Αἱ λογικοκρατούμεναι ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι

κυριαρχοῦν τὰς τελευταίας δεκαετίας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἐνωσιν, ὠδήγησαν εἰς ἀδιέξοδα.

Διὰ νὰ ὑπάρξῃ κάποια λύσις, εἰς τὴν Δήλωσιν σχετικῶς πρὸς τὸ μέλλον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν Συμβούλιον τῆς Νικαίας (2000), ἡ ὁποία προβλέπεται νὰ καταχωρηθῆ εἰς τὴν τελικὴν πράξιν τῆς Διακυβερνητικῆς Διασκέψεως, ζητεῖται ἡ συμμετοχὴ ὅλων τῶν Εὐρωπαίων Πολιτῶν εἰς μίαν διευρυμένην συζήτησιν διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης. Μετὰ ἀπὸ ἕνα ἀκριβῶς χρόνον, εἰς τὸ Συμβούλιον Κορυφῆς στὸ Λάακεν τοῦ Βελγίου (15.12.2002) ἀπεφασίσθη ἡ σύγκλησις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συνελεύσεως (Convention) ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ κ. Βαλερί Ζισκάρ Ντ' Ἐσταίν, ἵνα ὀργανώσῃ τὴν συζήτησιν τῶν οὐσιαστικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν ἐπερχομένην διεύρυνσιν. Ἐν συνεχείᾳ, ἡ Συνέλευσις θὰ ἐπεξεργασθῆ τὰς διαφόρους προτάσεις καὶ θὰ ὁλοκληρώσῃ τὰς ἐργασίας της ἕν ἔτος ἀργότερον, δηλαδὴ τὸν Μάρτιον τοῦ 2003, καταθέτουσα πρότασιν εἰς τὴν ἐπομένην Διακυβερνητικὴν Διάσκεψιν, τὸ 2004. Σχετικῶς μετὰ τὴν μέθοδον ἡ ὁποία θὰ ἀκολουθηθῆ, δέον ἵνα ἐπισημανθῆ ὅτι ἡ Συνέλευσις **δὲν θὰ λάβῃ ἀποφάσεις, ἀλλὰ θὰ περιορισθῆ εἰς προτάσεις.** Τὰ συμπεράσματα τῶν ἐργασιῶν θὰ ἔχουν καθαρῶς συμβουλευτικὸν χαρακτήρα, θὰ καταγράφονται ὅλαι αἱ προτάσεις καὶ μάλιστα θὰ ἀναφέρεται τὸ εὔρος τῆς ὑποστηρίξεως καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ὁποίων ἔτυχον ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Συνελεύσεως.

Τὸ Συμβούλιον Κορυφῆς τοῦ Λάακεν ἔθεσεν οὐσιαστικὰ ἐρωτήματα σχετικῶς πρὸς τὰς ἐπερχομένας μεταρρυθμίσεις. Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ σχετίζονται πρὸς τὴν ὀριοθέτησιν τῶν ἀρμοδιοτήτων μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν ὀργάνων καὶ τῶν κρατῶν-μελῶν, σχετικῶς πρὸς τὴν νομικὴν προσωπικότητα τῆς Ἐνώσεως, τὴν ἀπλούστευσιν τῶν Συνθηκῶν καὶ τὴν ἐνσωμάτωσιν τῆς Χάρτας τῶν Θεμελιωδῶν Δικαιωμάτων, ἀλλὰ καὶ πρὸς βασικὰς ἐρωτήσεις διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν κοινῶν ἀξιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, τὰ θεμελιώδη δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ πολίτου κ.λπ.

Μετὰ τὸ ὅς ἄνω πλαίσιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ λειτουργήσῃ ἡ Συνέλευσις, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος προσκαλεῖ ὅλους τοὺς πιστοὺς νὰ συμβάλουν εἰς τὴν συζήτησιν αὐτὴν διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης. Ἡ δισχιλιετὴς ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τοῦ καθενὸς ἀπὸ ἡμᾶς εἰς ὅλους τοὺς κοινωνικοὺς τομεῖς (ἰσότης γυναικῶν, ἀνεργία, ἐργασία, φυσικὸν περιβάλλον, ἀνάπτυξις, βιοηθικὴ κ.λπ.) σίγουρα θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν θεσμικῶν εὐρωπαϊκῶν ὀργάνων.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, κατανοοῦσα τὰς συγχρόνους

ἀναζητήσεις διὰ τὸ κοινὸν «*Εὐρωπαϊκὸν Σύνταγμα*», ὡς μίαν δημοκρατικὴν διαδικασίαν, ὥστε νὰ ἀποτυπωθῇ εἰς συγκεκριμέναις διατάξεις Δικαίου ἢ διαχρονικὴ συνείδησις καὶ πνευματικὴ κληρονομία τῶν Εὐρωπαϊκῶν Λαῶν, καταθέτει τὰς ἐπομέναις προτάσεις, ἀφορώσας εἰς θεμελιώδεις ἀρχάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὅτι αὐτὸ τὸ Σύνταγμα εἶναι ἀπαραίτητον νὰ διέπεται:

α) Τὴν πλήρη καὶ ρητὴν κατοχύρωσιν τῆς ἀρχῆς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ κακοπίστου προσηλυτισμοῦ, ὅπως αὐτὰ διεκηρύχθησαν εἰς τὴν Σύμβασιν τῆς Ρώμης καὶ βεβαιώνονται διὰ τῶν θεσμικῶν λειτουργιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως.

β) Τὸν σεβασμὸν τῆς κοινῆς συνειδήσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Λαῶν διὰ τὰς χριστιανικὰς ρίζας τῆς διαχρονικῆς καὶ συγχρονικῆς πνευματικῆς τῶν κληρονομίας, χωρὶς νὰ θίγεται μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ ἀρχὴ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας δι' ὅλας τὰς Θρησκείας ἢ Ὁμολογίας.

γ) Αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἱστορικὸν διαχρονικὸν βάθος δι' ἕκαστον συγκεκριμένον λαόν, νὰ ἀφεθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν Ἐθνικὸν Δίκαιον ἑκάστου Κράτους, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἀρχῆς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὅπως τοῦτο σαφῶς προβλέπεται ἀπὸ τὴν δήλωσιν ὑπ' ἀριθμ. 11 τῆς Συνθήκης τοῦ Ἄμστερνταμ, ὥστε νὰ ἀποφευχθοῦν ἀνεπιθύμητοι ἢ ἀλυσιτελεῖς ἐντάσεις εἰς εὐαίσθητα ζητήματα θρησκευτικῶν παραδόσεων τῶν Λαῶν, τὰ ὁποῖα προσδιώρισαν ἢ προσδιορίζουν τὴν ἐθνικὴν των ταυτότητα.

Ζῶμεν καθημερινῶς τὰς προκλήσεις, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὸν ὀρθολογισμὸν καὶ λησμονοῦμεν εὐκόλως ὅτι ἡ Εὐρώπη προῆλθεν ἀπὸ τὸν ἑλληνορωμαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ διδασκαλίαν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον δυστυχῶς βλέπομεν καθημερινῶς εἰς τὴν Εὐρώπην εἶναι ὁ ἀνθρώπινος λόγος νὰ ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ νὰ ἀφήνῃ πολλάκις ὡς ἀπόλυτον κριτήριον τῶν ἀποφάσεών της τὸν ἀνθρώπινον ἀτομικισμὸν, ἀποκόπτων αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἠθικὴν.

Δὲν εἶναι εἰς τὰς προθέσεις μας νὰ ἐνεργῶμεν μὲ πνεῦμα ἀντίθετον καὶ ἀπόλυτον. Δὲν θέλομεν νὰ ἀντικαταστήσωμεν τοὺς θεσμούς, μήτε καὶ νὰ ἐπιβάλωμεν τὴν γνώμην μας. Ἀπὸ τὴν ἄλλην, ὁμως, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὴν εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν μας καὶ τὰς κοινὰς χριστιανικὰς ρίζας αὐτῆς. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἦτο πάντοτε ἀνοικτὴ εἰς τὸν διάλογον μεταξὺ τῶν πολιτισμῶν καὶ τῶν θρησκειῶν, διότι πιστεύει εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν διάστασιν

τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀπὸ τὰς πολιτικὰς, νομικὰς, οἰκονομικὰς καὶ ἄλλας ἀποφάσεις δὲν πρέπει νὰ ἀπουσιάζῃ ὁ πνευματικὸς προσανατολισμὸς τῆς Εὐρώπης καὶ κυρίως δὲν πρέπει νὰ ἀπουσιάζῃ ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Παράδοσις, ἡ ὁποία βλέπει τὸν ἄλλον ὡς πρόσωπον, ὡς «*εἰκόνα Θεοῦ*».

Μὲ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Συνελεύσεως, τὴν 7ην Ἰουνίου 2002, οἱ εὐρωπαῖοι πολῖται ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ ἐνημερώνονται διὰ τὰς δραστηριότητας τῆς Συνελεύσεως καὶ νὰ ὑποβάλλουν ἕως τὸν Μάρτιον τοῦ 2003 σχετικὰ ἐρωτήματα καὶ προτάσεις διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν παρακάτω ἠλεκτρονικὴν διεύθυνσιν:

Φόρουμ:

http://europa.eu.int/futurum/forum_convention/index_el.htm

Νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ Φόρουμ ἀποτελεῖ ἓν διαρθρωμένον δίκτυον διαφόρων Ὁργανώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν τὴν Κοινωνίαν τῶν Πολιτῶν (κοινωνικοὶ ἐταῖροι, ἐπιχειρήσεις, Μὴ Κυβερνητικαὶ Ὁργανώσεις, Πανεπιστήμια κ.ἄ.). Σχετικῶς πρὸς τὴν παρουσίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Πολιτῶν γίνεται εἰδικὴ ἀναφορὰ εἰς τὴν Λευκὴν Βίβλον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν Διακυβέρνησιν καὶ ἀναφέρονται ὡς «...*ἐκκλησιαστικὴς καὶ θρησκευτικὴς κοινότητες*». Εἰς τὴν ἠλεκτρονικὴν διεύθυνσιν τοῦ Φόρουμ διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης εἰσηγήσεις εἶναι δυνατόν νὰ γίνωνται μόνον ἀπὸ Ὁργανώσεις. Οἱ πολῖται οἱ ὁποῖοι ἐπιθυμοῦν νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν συζήτησιν δύνανται νὰ ἀπευθύνωνται εἰς τὴν διεύθυνσιν:

http://europa.eu.int/futurum/forum_el.htm

Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι Ἀδελφοί,

Εἰς τὴν διακήρυξιν τοῦ Λάακεν, μεταξὺ ἄλλων, τονίζεται ὅτι: «*Πενήντα χρόνια μετὰ τὴ σύστασίν της ἡ Ἐνωσις βρίσκεται σὲ ἓνα σταυροδρόμι, σὲ μιὰ καθοριστικὴ στιγμή τῆς ὑπαρξῆς της. Ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση εἶναι πρὸ τῶν πυλῶν. Ἡ Ἐνωσις πρόκειται νὰ διευρυνθῇ μὲ περισσότερα ἀπὸ δέκα νέα, κυρίως κεντροευρωπαϊκὰ καὶ ἀνατολικοευρωπαϊκὰ κράτη-μέλη, κλείνοντας ἔτσι ὀριστικὰ ἓνα ἀπὸ τὰ μελανότερα κεφάλαια τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας ...*».

Ὡς Ἐκκλησία δὲν ζητοῦμεν συμμετοχὴν εἰς τὰς ἀποφάσεις, ἀλλὰ συμμετοχὴν εἰς τὰς συζητήσεις διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης! Γνωρίζομεν τὰ ὄριά μας, ἀλλὰ ὀφείλομεν νὰ διατυπώνωμεν μὲ σεβασμὸν καὶ χωρὶς φανατισμοὺς τὸ πνευματικὸν ὑπόβαθρον καὶ τὸ χριστιανικὸν κεκτημένον τῆς Εὐρώπης. Νὰ καταθέσωμεν τὴν μαρτυρίαν μας, ὥστε νὰ μὴν ἀλλοιωθῇ καὶ νὰ μὴν ὑποτιμηθῇ ἡ ταυτότης τῆς Χρι-

στιανικῆς Εὐρώπης. Εὐρισκόμεθα κοντὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι λαμβάνουν τὰς ἀποφάσεις διὰ τὸ μέλλον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως καὶ θὰ σταθῶμεν πλησίον τῆς Προεδρίας τῆς Ἑλλάδος, προσευχόμενοι νὰ ἀντιμετωπίσῃ μὲ πνεῦμα ἀγάπης καὶ ἐνότητος τὰ δύσκολα προβλήματα (εὐρωστρατός, κυπριακὸν πρόβλημα κ.λπ.). Τὸ σύνθημά μας δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ «ΓΙΑ ΜΙΑ ΠΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΕΥΡΩΠΗ»!

† Ὁ Ἀθηνῶν ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ, Πρόεδρος
 † Ὁ Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου Σπυρίδων
 † Ὁ Μαρωνείας καὶ Κομοτηνῆς Δαμασκηνός
 † Ὁ Ἀλεξανδρουπόλεως Ἀνθιμος

† Ὁ Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου Τίτος
 † Ὁ Ἰωαννίνων Θεόκλητος
 † Ὁ Γρεβενῶν Σέργιος
 † Ὁ Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Ἰερώνυμος
 † Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Ἀλέξανδρος
 † Ὁ Θήρας, Ἀμοργοῦ καὶ Νήσων Παντελεήμων
 † Ὁ Ἀργολίδος Ἰάκωβος
 † Ὁ Φωκίδος Ἀθηναγόρας
 † Ὁ Ἄρτης Ἰγνάτιος
 Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
 † Ὁ Σαλῶνων Θεολόγος.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἀριθμ. Πρωτ. 1790
 Διεκπ. 910

Ἀθήνησι τῇ 29ῃ Μαΐου 2002

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρὸς
 τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ
 τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ Συνοδικῆς Ἀποφάσεως, ληφθείσης ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 28ης λήγοντος μηνὸς Μαΐου ἐ.ε., γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐν τῇ ῥηθείᾳ Συνεδρία Αὐτῆς ἀπεφάσισεν ὅπως ἀποσταλῶσιν ὑμῖν, συνημμένως ᾧδε, ἐν φωτοστατικοῖς ἀντιγράφοις, αἱ ἀπὸ 29.4.2002 καὶ ἀπὸ 30.5.2002 Γνωμοδοτήσεις τοῦ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ Εἰδικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συμβούλου κ. Ἀναστασίου Μαρίνου, περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐνδεχομένης ἐφαρμογῆς ἐπὶ τοῦ Ἐφημεριακοῦ Κλήρου ἐνίων διατάξεων τοῦ Ν. 1264/82 «Γιὰ τὸν ἐκδημοκρατισμὸ τοῦ Συνδικαλιστικοῦ Κινήματος», ἀφορῶσῶν εἰς τὸ δικαίωμα τῶν συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων νὰ εἰσπράττουν τὰς συνδρομὰς τῶν μελῶν αὐτῶν διὰ τοῦ συστήματος τῆς παρακρατήσεως καὶ ἀποδόσεως ἀπὸ τὸν ἐργοδότην.

Ἐντολῇ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
 Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
 † Ὁ Σαλῶνων Θεολόγος

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἀριθμ. Πρωτ. 1824
 Διεκπ. 927

Ἀθήνησι τῇ 30ῃ Μαΐου 2002

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρὸς
 τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ
 τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ Συνοδικῆς Ἀποφάσεως, ληφθείσης ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 30ῆς φθίνοντος μηνὸς Μαΐου ἐ.ε., γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς «Παγκοσμίου Ἡμέρας τοῦ Περιβάλλοντος (5 Ἰουνίου)» ἐξεδόθη τὸ φυλλάδιον «ΠΡΟΣ ΤΟ ΛΑΟ» ἔχον ὡς θέμα τὴν «ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ» (ὑπ' ἀριθμ. 32).

Ὅθεν, διαπέμποντες ὑμῖν συνημμένως ᾧδε τὸ ἐκδοθὲν ἔντυπον, γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἀποστέλλονται πρὸς ὑμᾶς ἐπαρκῆ ἀντίτυπα τούτου καὶ παρακαλοῦμεν ὅπως ἀξιοποιήσῃτε ταῦτα διὰ τῆς ἐγκαίρου διανομῆς τούτων εἰς τὸν Πιστὸν Λαὸν πρὸς ἐνημέρωσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου θέματος.

Ἐντολῇ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.
 Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
 † Ὁ Σαλῶνων Θεολόγος

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. Πρωτ. 1916
Διεκπ. 992

Ἀθήνησι τῆ 5ῃ Ἰουνίου 2002

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρὸς

Τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ

Τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ὑπομνήσκοντες ὑμῖν τὸ ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 1035/546/29.3.2002 Συνοδικὸν Ἐγκύκλιον Σημείωμα, δι' οὗ ἐξητοῦντο αἱ ἀλλαγαὶ τῶν στοιχείων τῶν ἐκασταχοῦ Ἱερῶν Μητροπόλεων διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Διπτύχων τοῦ 2003 τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι, ἐκπνεύσαντος ἤδη τοῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ Ἐγκυκλίου Σημειώματος ὀρισθέντος χρονικοῦ ὁρίου ὑποβολῆς τούτων, παρακαλοῦμεν ὅπως ὡς οἷόν τε τάχιον ὑποβληθῶσι ταῦτα εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον διὰ τὴν ἐγκαιρὸν ἔκδοσιν, ἐκτύπωσιν καὶ διανομὴν τῶν ὡς εἴρηται Διπτύχων.

Ἐντολῇ τῆς Ἱεράς Συνόδου.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

† Ὁ Σαλῶνων Θεολόγος

εὐσεβῶν πατέρων ἡμῶν, οἵτινες «τῇ πατρίδι τὰ τροφεῖα ἀποδόντες» ἠγωνίσθησαν μετ' ἀπαραιμίλλου σθένους κατὰ τῶν ὑπεναντίων ὑπὲρ τῆς Ἁγίας ἡμῶν Πίστεως καὶ τῆς ἐνδόξου ἡμῶν Πατρίδος. Τούτων τὰ τίμια μὲν αἵματα τῆς ἐλευθερίας τὸ δένδρον ἀρδεύουσιν, οἱ τύμβοι δὲ τῶν ὀστέων τὰ ὄρια τῆς πατρίδος γῆς φυλάττουσιν.

Εἰς αὐτὴν τὴν χορείαν, ἐν τῇ ὁποία καυχᾶται ἡ Ἑλλάς, πρυτανεύουσιν θέσιν κατέχει τὸ πλῆθος τῶν πάλαι τε καὶ ἐπ' ἐσχάτων διακριθέντων ἡρώων τῆς Μαρτυρικῆς τοῦ γένους ἡμῶν Μεγαλονήσου Κύπρου. Εἰς τὴν μνήμην καὶ τὴν προσευχὴν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας εὐρίσκονται αἱ ἱεραὶ αὐτὰ μορφαί.

Εἰδικώτερον, ἄξιοι τυγχάνουσι τῆς μνήμης καὶ τῆς ἐνθέριμου προσευχῆς ἡμῶν οἱ ἀγνοούμενοι ἀδελφοὶ ἡμῶν Κύπριοι, ἐκ τῆς φοβερᾶς τραγωδίας τῆς γενομένης κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1974.

Ὅθεν, συνωδᾶ τῇ ὑπ' ἀριθμ. 2652/1998 Ἐγκυκλίῳ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καλοῦμεν αὐτοὺς ὑμᾶς, ὅπως τελέσητε τὰς ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ ταύτῃ ἀναφερομένας Δεήσεις κατὰ τὴν Κυριακὴν 21ην ἐπιόντος μηνὸς Ἰουλίου ἐ.ἔ. ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ἐν Κύπρῳ πεσόντων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ ἀνευρέσεως καὶ ἐπανόδου εἰς τὰ ἴδια τῶν ἀγνοουμένων.

Ἐντολῇ τῆς Ἱεράς Συνόδου.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

† Ὁ Σαλῶνων Θεολόγος

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. Πρωτ. 1963
Διεκπ. 1016

Ἀθήνησι τῆ 7ῃ Ἰουνίου 2002

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρὸς

Τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ

Τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ πορεία τοῦ φιλοχρίστου ἔθνους ἡμῶν ὑπῆρξεν αἰεὶ μαρτυρικὴ καὶ ἡρωϊκὴ. Αἱ μέγιστα στιγμὰι τῆς Ἰστορίας αὐτοῦ ἐφωινίχθησαν ταῖς ὀρανίσι τῶν τιμίων αἱμάτων τῶν

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. Πρωτ. 2062
Διεκπ. 1069

Ἀθήνησι τῆ 11ῃ Ἰουνίου 2002

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρὸς

Τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ

Τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ ἐξ ἀφορμῆς τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Νόμου 2993/2002 (Φ.Ε.Κ. 58, τεύχος Α' τῆς 26.3.2002) ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τροποποίηση διατάξεων τοῦ Κώδικα Ὄργανισμοῦ*

Δικαστηρίων καὶ καταστάσεων Δικαστικῶν Λειτουργῶν (κ.ν. 1756/1988) καὶ τοῦ Κώδικα Δικαστικῶν Ὑπαλλήλων (κ.ν. 2812/2000) καὶ ἄλλες διατάξεις», ἐνιοι τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν υπέβαλον ἐρώτημα εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον διὰ τὰς ἐπιπτώσεις τῶν διατάξεων τοῦ ἐν λόγῳ νόμου εἰς τὸν τρόπον συνθέσεως τῶν διαφόρων Συμβουλίων εἰς ἃ μετέχουν καὶ Δικαστικοὶ Λειτουργοί, κυρίως μάλιστα διὰ τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον, γνωρίζομεν ὑμῖν, ἀποστέλλοντες συνημμένως ὧδε Γνωμοδοτικὸν Σημείωμα τοῦ παρ' ἡμῖν Ἐπιστημονικοῦ Συμβούλου κ. Ἀνα-

στασίου Μαρίνου, ὅτι ἡ Διαρκῆς Ἱερά Σύνοδος ἐν τῇ Συνεδρία Αὐτῆς τῆς 30ῆς παρελθόντος μηνὸς Μαΐου ἐ.ε., ἀπεφάνητο ὅτι ὁ τρόπος συγκροτήσεως τῶν Μητροπολιτικῶν Συμβουλίων θὰ παραμείνῃ ὡς ἔχει σήμερον, δυνάμει τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ ἰσχύοντος Νόμου 590/1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

Ἐντολῇ τῆς Ἱεράς Συνόδου

Ὁ Ἀρχιεγγραμματεὺς

† Ὁ Σαλῶνων Θεολόγος

**ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΕΣ
ΣΧΕΣΕΙΣ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**
(Σχόλια σὲ αἰτιάσεις
μουσικοσυνθέτου)

Α΄

Στὸ μηνιαῖο περιοδικὸ αὐτοδιαφημιζομένης «πρωτοποριακῆς ἔρευνας» «Δαυλὸς» (τεῦχος ὑπ' ἀρ. 246, Ἰούνιος 2002) δημοσιεύθηκε ἐγκωμιαζομένη ὑπ' αὐτοῦ ἐκτενῆς συνέντευξις τοῦ κ. Μίκη Θεοδωράκη, στὴν ὁποία δίδονται ἀπαντήσεις σὲ ἐρωτήσεις τοῦ συνεργάτου τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ κ. Π. Λ. Κουβαλάκη. Στὴ συνέντευξις αὐτὴ ὁ διακεκριμένος μουσικοσυνθέτης ὑπέμνησεν ὀρθῶς μερικὲς ἀλήθειες, λ.χ. γιὰ τὴν ἀναμφισβήτητη χρησιμότητα τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν κειμένων καὶ γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς δημιουργίας ἀπὸ τοὺς «γκαουλάιτερ» τῆς εὐρωπαϊζουσας μουσικῆς στὴ χώρα μας. Ἄλλ' ὁ κ. Θεοδωράκης, στὴν περὶ ἧς ὁ λόγος συνέντευξις του, φιλοδόξησε ἐπὶ πλέον νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν πλοῦσια αἰσθητικῶς ἐκφραστικὴ του ἰκανότητα γιὰ νὰ ἐπεκτείνῃ, ὡς μὴ ὄφειλε, τὴν περιοριζομένην στὸν μουσικὸ τομέα ἀναμφισβήτητη αὐθεντία του καὶ σὲ ἄλλες, ἐκτὸς αὐτοῦ, πνευματικὲς περιοχὰς (λ.χ. στὴν ἱστοριοθερησκευολογικὴ) κατὰ τρόπον, πού ὑπενθύμισε στὸν γράφοντα ὅ,τι πρὸ 23 ἐτῶν σὲ ὁμιλία του στὴν Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἶχε ἐπισημάνει, λέγοντας ὅτι «ἀκόμη καὶ ἡ ὑψίστη ἢ εὐφρεσάτη ἐπιστημονικὴ αὐθεντία, σὲ ἄλλους τομεῖς, ἐκτὸς τῆς εἰδικότητός της, ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν γνώσεων καὶ τῆς ἐμπειρίας ἄλλων αὐθεντιῶν»¹. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ αὐθεντία.

Τὸ πόσον ἐκτιμοῦμε τὸ ταλέντο καὶ τὴν χαρισματικὴ μουσικὴ προσφορὰ τοῦ κ. Θεοδωράκη ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸ Β' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συνέδριο Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων (Βόλος) δὲν διστάσαμε νὰ διατυπώσωμε τὴν προσωπικὴ μας γνώμη, κατὰ τὴν ὁποία «κάποτε, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν (*mutatis mutandis*), μέσα στὰ πλαίσια τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ χαιρετίσωμε τὴν ἐμφάνισι, εἰ δυνατόν σ' ἓνα πρόσωπο, ἐνὸς λ.χ. νέου Ἑλύτη καὶ νέου Θεοδωράκη»².

Αὐτὰ ἐξηγοῦν γιὰτί λυπηθήκαμε πολὺ, ὅταν διαπιστώσαμε ὅτι στὴ συνέντευξις αὐτὴ ὁ διακεκριμένος μουσικοσυνθέτης ἐμείωσε τὸν ἑαυτό του. Τροχοδρομήσῃ τὸ ὄχημα τῆς σκέψεώς του χρησιμοποιώντας ὡς τροχοὺς προφανῆ ὑποσυνείδητη ἀναξωπύρησι μαρξιστικῶν ἀντιχριστιανικῶν ἐξαρτήσεων, ἱστορικὴν ἄγνοια καὶ παραθεώρησι τῶν κανόνων τῆς λογικῆς. Ἔχομε τὴν ἐντύπωσι ὅτι κίνησε καὶ κατήθυνε τὸν πλήρη ἀντιφάσεων στοχασμὸ του πάνω στὶς γνωστὰς πνευματικὲς ράγες τοῦ περιοδικοῦ «Δαυλὸς», τίς ὁποῖες ἐντέχνως ἔφεραν μπροστά του οἱ δίδουσαι ἐμμέσως καὶ ἀπαντήσεις ρυμουλκοῦσαι ἐρωτήσεις τοῦ πραγματοποιήσαντος τὴ συνέντευξις συνεργάτου τοῦ περιοδικοῦ.

Ἄλλ' ἄς σχολιάσωμε κάπως ἐκτενῶς τουλάχιστον εἰς δύο ἄρθρα μας μίαν πρὸς μίαν τίς ἀπὸ χριστιανικὴ σκοπιὰ ἀπαράδεκτες θέσεις, πού προβλήθηκαν στὴ συνέντευξις αὐτὴ, ἀλλάσσοντας τὴ σειρά τους, γιὰ νὰ ἀποφύγωμε ἐπαναλήψεις καὶ γιὰ νὰ ἔχουν τὰ σχόλιά μας λογικώτερη καὶ συστηματικώτερη διάταξι. Αὐτονοήτως δὲν θὰ ἐξετάσωμε σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄσχετα πρὸς τὸν Χριστιανισμὸ καὶ τὴν Ἐκκλησία.

1. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, *Ἡ παιδεία τῆς ἐλευθερίας καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς παιδείας*, Πανεπιστημικὸς λόγος στὴν ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν..., Ἀθήνα 1980, σ. 16.

2. Περιοδικὸ «Ἐφημέριος», ἔτος 2000, Δεκέμβριος 2000, σ. 6.

Τοῦ
κ. **Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου**
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν,
Τακτικοῦ Μέλους
τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν

1) Στὸ ἐρώτημα τοῦ συνεργάτου τοῦ περιοδικοῦ «*μήπως ἀκόμη καὶ σήμερα, παρὰ τὴν πρόοδο τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν ἐξάπλωση τῆς Γνώσεως, ὅλη σχεδὸν ἡ ἀνθρωπότητα δὲν εἶναι παρὰ ὁ ἐκλεκτὸς καὶ συνάμα ὁ καταραμένος λαὸς τοῦ Ἰεχωβά;*», ὁ κ. Θεοδωράκης ἀπάντησε ὡς ἑξῆς:

«Σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Ἰεχωβά, πού θέλει τὸν ἄνθρωπο νὰ γεννιέται **καταραμένος**, ἐγὼ πιστεύω ὅτι ὁ ἄνθρωπος γεννιέται **εὐλογημένος**. **Γιατὶ ἡ ζωὴ εἶναι εὐλογία, εἶναι δωρεά, φτάνει νὰ ξέρης, ἀλλὰ καὶ νὰ σ' ἀφήνουν νὰ τὴ ζήσης.**

»*Ἔχουμε ἐξ ἄλλου πάντοτε ζωντανὸ καὶ ἐπίκαιρο τὸ παράδειγμα τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας μὲ τὸν ἄνθρωπο στὸ κέντρο τοῦ κόσμου, κυρίαρχο τῆς μοίρας του, ἀληθινὸ λάτρη τοῦ ωραίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ, νὰ χαίρεται τίς ὀμορφιές τῆς ζωῆς, νὰ τιμᾷ καὶ νὰ δοξάζῃ ὄχι μόνον τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα.*

»Σὲ ἀντίθεση μὲ αὐτὸ τὸ παράδειγμα, αὐτὴ τὴ φιλοσοφία, τὴ διδασκαλία καὶ τὴ στάση ζωῆς, πού ὠδήγησε τὸν ἄνθρωπο σὲ πνευματικὲς κατακτήσεις ἀξεπέραστες ἀκόμα καὶ ἔως σήμερα, **ἡ μονοθεϊστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ζωὴ, γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν κοινωνία διαμόρφωσε αὐτὴ τὴν παραμορφωτικὴ σχέση ἀνάμεσα στὸν Ἐνα καὶ τοὺς πολλοὺς, πού θεομοθέτησε τὴν ἐνοχὴ καὶ τὸ φόβο τῶν πολλῶν ἀπέναντι στὸ δικαίωμα τῶν λίγων **νὰ τοὺς τιμωροῦν** γιὰ νὰ τοὺς σώξουν στὸ ὄνομα τοῦ Ἐνός, δηλαδή τοῦ Θεοῦ εἴτε τῶν Ἰουδαίων εἴτε τῶν Χριστιανῶν εἴτε τῶν Μουσουλμάνων.** Ἔτσι διαμορφώνεται καὶ διακονίζεται ὁ καταπιεσμένος ἄνθρωπος, πού ἀλίμονο ἂν τύχη καὶ ἀναρριχηθῇ **στὸ βῆθος τῆς ἐξουσίας. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ζύμη τῶν καταπιεσμένων** πλάθονται οἱ πιὸ ἀδίστακτοι τύραννοι...» (σ. 15978).

Ἐν τῷ κ. Θεοδωράκης, ἐπανερχόμενος καὶ σὲ ἄλλη συνάφεια στὴν ἀντίθεσί του πρὸς τὸν μονοθεϊσμό, λέγει: «Ἄς δοῦμε τί ἄλλο μᾶς δώρισαν οἱ Ἕλληνες ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Δημοκρατία καὶ ἄς τὰ ἀντιπαραθέσουμε στὰ ἔργα καὶ τίς ἡμέρες τῶν μονοθεϊστικῶν διακυβερνήσεων ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα ἔως σήμερα μὲ κέντρο φυσικὰ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη τῶν Σταυροφόρων, τῶν Ἀποικιοκρατῶν καὶ τῶν συγχρόνων ἱμπεριαλιστῶν, γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὸ χάσμα πού χωρίζει τίς δύο κοσμοθεωρίες καὶ τοὺς δύο κόσμους» (σ. 15980).

Στὶς διατυπώσεις αὐτῆς τοῦ κ. Θεοδωράκη μερικοὶ ὀρθοὶ ὑπαινιγμοὶ καὶ μερικὲς ὀρθῆς ἐπὶ μέρους ἀπόψεις του (λ.χ. γιὰ τοὺς σταυροφόρους, τοὺς ἀποικιοκράτες,

τοὺς ἱμπεριαλιστὲς καὶ τοὺς τυράννους) συγγέονται μὲ ἄσχετες ἔννοιες, μὲ ἐσφαλμένους ἰσχυρισμούς, μὲ διληταντικὲς παρανοήσεις καὶ διαστρεβλώσεις τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς συναντήσεως Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, μὲ ἄγνοια τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας καὶ μὲ ὀφθαλμοφανῆ χρῆσι πολλῶν (ὄχι συνειδητῶν) λογικῶν σφαλμάτων ἢ σοφισμάτων (λ.χ. τῆς «μεταβάσεως εἰς ἕτερον γένος», τῆς ἀξιολογήσεως τῆς χρήσεως τοῦ ὄλου ἐκ τῆς καταχρήσεως τοῦ μέρους, τοῦ ψευδοῦς αἰτίου, τῆς «τῶν ὄρων τετραδός», τῆς λήψεως τοῦ ζητουμένου κ.ἄ.).

Ἄς στρέψωμε τὴν προσοχὴ μας σὲ μερικοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ διαπρεποῦς μουσικοῦ:

α) Εἶναι ἐσφαλμένος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι κατὰ τὴν βιβλικὴ μονοθεϊστικὴ παράδοσι ὁ ἄνθρωπος γεννιέται δῆθεν καταραμένος καὶ ὄχι εὐλογημένος. Οὐδὲν τούτου ἀναληθέστερον. Ὁ βιβλικὸς ψαλμῶδός, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Θεό, ἔλεγεν: «*Ἠλάττωσας αὐτὸν* (δηλ. τὸν ἄνθρωπον) *βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, δόξη καὶ τιμῆ ἐστεφάνωσας αὐτὸν καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν Σου*» (Ψαλμ. η', 5-9). Ὁ Ἀπ. Παῦλος στὴν Ἀθήνα διακήρυξε: «*Τοῦ γὰρ* (δηλ. τοῦ Θεοῦ) *καὶ γένος ἐσμέν*» (Πράξ. ἰστ', 28). Δὲν εἴμεθα μόνον «*χοῦς ἀπὸ τῆς γῆς*», ἀλλ' ἔχομε μέσα μας καὶ τὴν πνοὴ τοῦ Θεοῦ, δηλ. λογικὴ καὶ ἐλεύθερη ψυχὴ, ἢ ὁποία, ἂν καὶ κτιστή, μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀθάνατη. Ἄν καὶ μὲ τὴν παρακοὴ καὶ τὴν ἁμαρτία του ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, ἐκεῖνος δὲν ἔπαυσε νὰ τοῦ ἐπιδαμιλεύῃ εὐλογίες μέσα στὰ πλαίσια τῆς κτίσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας. Ὅπως λέγει Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «*ἄνθρωπός ἐστι τὸ περισπούδαστον τοῦ Θεοῦ ζῶον ... οὐκ ἔστι μοι εἰκασταφρόνητος· ... δι' ὃν οὐρανὸς ἐτανύσθη καὶ ἥλιος φαίνει καὶ σελήνη τρέχει καὶ ἀῆρ ἐξεχύθη καὶ πηγαὶ βρῦουσι καὶ θάλασσα ἠπλώθη καὶ προφῆται ἐπέμφθησαν καὶ νόμος ἐδόθη· καὶ τί δὴ πάντα λέγειν; δι' ὃν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος ἐγένετο. Ὁ Δεσπότης μου ἐσφάγη καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐξέχεεν ὑπὲρ ἀνθρώπου· καὶ γὰρ καταφρονῆσαι ἔχω; καὶ ποίαν ἔχω συγγνώμην;*» (Migne Ἐ.Π. 48, 1029). Σὲ μιὰ τέτοια Ἀνθρωπολογία βρίσκεται τὸ θεμέλιο τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ προστασίας τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων: «*Οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*» (Γαλ. γ', 28). Ποῦ βλέπει ὁ κ. Θεοδωράκης ὅτι στὰ πλαίσια τοῦ βιβλικοῦ μονοθεϊσμοῦ θεωρούμεθα καταραμένοι; Ὁ Χριστὸς μὲ τὴν Ἀνάστασί Του «*ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημέ-*

νων ἐγένετο» (Α' Κορ. ιε', 20). Γι' αὐτὸ ὁ Κανὼν τῆς Ἀναστάσεως ἀρχίζει ὡς ἐξῆς: «Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν, λαοί, Πάσχα Κυρίου Πάσχα· ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν ἐπινίκιον ἄδοντας».

Ἐπειτα ἄς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι ὁ Χρυστιανισμὸς ἀπεμάκρυνε μερικὰ στοιχεῖα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, πού ὑπερφραγαλλίσθησαν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ συνείδησι.

2. Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος μουσικοσυνθέτης τονίζει σαφῶς, ὅτι τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἰδεῶδες βρίσκεται «σὲ ἀντίθεση» πρὸς τὴ «μονοθεϊστικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ζωὴν», ὅταν «τιμᾶ καὶ δοξάζῃ ὄχι μόνον τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα». Ἄρᾳ γε εἶναι τυχαῖο, ὅτι ὁ κ. Θεοδωράκης χρησιμοποίησε τὴν ἴδια διατύπωση μὲ τὸν Ἄπ. Παῦλο, ὁ ὁποῖος τὸν διαψεύδει προτρέποντας: «Δοξάσατε τὸν Θεὸν ἐν τῷ σῶματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν» (Α' Κορ. στ', 20); Ἀντιθέτως πρὸς ἀρχαῖες ἑλληνικὲς πλατωνίζουσες, νεοπλατωνίζουσες καὶ δυαδικὲς διδασκαλίαι, πού θεωροῦσαν τὸ σῶμα «δεσμωτήριον» τοῦ πνεύματος καὶ πηγὴ παντὸς κακοῦ, καὶ ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἐπίκτητο, ὁ ὁποῖος θεωροῦσε τὸ σῶμα «πάντων ἀηδέστατον καὶ ῥυπαρώτατον, κέλυφος καὶ δύστηνον σωματίον»³, ὁ μονοθεϊστικὸς Χρυστιανισμὸς ὑμνεῖ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα. Κατὰ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ, «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» (Ἰωάν. α', 14), γιὰ νὰ τιμήσῃ τὴν ἀνθρώπινη σάρκα. Ὑπάρχει μεγαλύτερος ὕμνος στὸ ἀνθρώπινο σῶμα; Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς «μετασχηματίζει τὸ σῶμα ... εἰς τὸ γενέσθαι σύμμορφον τῷ σῶματι τῆς δόξης αὐτοῦ» (Φιλιπ. γ', 21). «Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» (Α' Κορ. ιε', 53).

Τὸ σῶμα μας καὶ ἐπὶ γῆς εἶναι «μέλος Χριστοῦ» (Α' Κορ. στ', 15), «ναὸς Θεοῦ ζώντος» (Β' Κορ. στ', 16), «ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος» (Α' Κορ. στ', 19)⁴. Ἡ ὑγιὴς χριστιανικὴ «ἄσκησις» τοῦ σώματος εἶναι ἀπλῶς ἀξιοποίησις τῆς ἱεραρχικῆς κλίμακος τῶν ἀξιών, ὑποταγὴ τοῦ σώματος εἰς τὸ πνεῦμα (Γαλ. ε', 16 ἐξ.) καὶ ὄχι φθορὰ τῆς σωματικῆς ὑγείας, πρὸς χάριν τῆς ὁποίας ὁ Ἄπ. Παῦλος συνιστᾷ στὸν φιλάσθενο Τιμόθεο νὰ χρησιμοποιοῖ «ὀλίγον οἶνον» (Α' Τιμ. ε', 23) καὶ τοῦ ὑπενθυμίζει

ὅτι «πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, μετὰ εὐχαριστίας λαμβανόμενον» (Α' Τιμ. δ', 4).

Ὁ Ἄπ. Παῦλος, ἀναφερόμενος στὸ «μέγα» μυστήριον τοῦ γάμου, τονίζει, ὅτι «οὐδεὶς τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτήν» (Ἐφ. ε', 29) καὶ στρέφεται ἐναντίον τῶν πιστευόντων «διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, καλυόντων γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ Θεὸς ἐκτίσεν εἰς μετάληψιν μετὰ εὐχαριστίας» (Α' Τιμ. δ', 2-3).

Στὸν χριστιανικὸ γάμο πραγματοποιεῖται τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀληθινοῦ ἔρωτος, διὰ τοῦ ὁποῖου, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «τὸν ἅπαντα θαλαμειομένη ἢ κόρη χρόνον, ... τὸν νυμφίον ... ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οὕτω ποθεῖ καὶ στέργει ὡς σῶμα οἰκεῖον» (Migne Ἐ.Π. 51, 227).

Ὁ μονοθεϊστικὸς Χρυστιανισμὸς ὠφελεῖ τὸ σῶμα καὶ διὰ τῆς μὴ ὑποχρεωτικῆς γιὰ τοὺς ἀσθενεῖς νηστείας, ἢ ὁποῖα κατὰ τὸν ὕμνον «ῥώννυσι τὸ σῶμα». Ἡ σημερινὴ ψυχοσωματικὴ Ἰατρικὴ, πού ἐξαίρει τὴν ἐπίδρασι τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος στὴν γενικὴ σωματικὴ κατάστασι, ἐπαναλαμβάνει τρόπον τινὰ μὲ τὸν μονοθεϊστὴ βιβλικὸ ψαλμῶδ ὅτι «καρδίας εὐφραينوμένης θάλλει πρόσωπον» καὶ ὅτι ὅταν «φοβῆται τις τὸν Κύριον καὶ ἐκκλίνει ἀπὸ παντὸς κακοῦ, τότε ἴσασι ἔσται τῷ σῶματι» αὐτοῦ καὶ «ἐπιμέλεια τοῖς ὀστέοις αὐτοῦ». Ἀντιθέτως, «οὐκ ἔστιν ἴσασι ἐν τῇ σαρκί μου, ... οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου» (Ψαλμ. λζ').⁵

Σὲ περίοδο προετοιμασίας τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων «Ἀθήνα 2004», ἄς προσθέσωμε ὅτι ἡ χριστιανικὴ βιοθεωρία καλλιεργεῖ τὸ ὑγιὲς ἀθλητικὸ πνεῦμα. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς στὸν «Παιδαγωγόν» ἔχει εἰδικὴ παράγραφο μὲ τὸν τίτλο: «Ὅτι καὶ γυμνάσια ἐγκριτέον τοῖς κατὰ λόγον βιοῦσιν». Ὁ Μ. Βασίλειος δεῖχνει ἐκτίμησι πρὸς τοὺς ἀθλητῆς, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἐγκρατῶς, «δίαιταν οὐ τὴν ἠδίστην, ἀλλὰ τὴν παρὰ τῶν γυμναστῶν αἰρούμενοι»⁶. Ὁ ἴδιος ἱερός πατὴρ ἔνοιωσε βαθεῖα θλίψι, ὅταν, μετὰ τὸν χωρισμὸ τῆς πόλεως σὲ δύο ἐπαρχίας, τὰ γυμναστήρια ἦσαν κλειστά, διότι τὰ ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοι, γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν σὲ νέα περιοχὴ: «Γυμνάσια κεκλεισμένα, —

3. Βασιλείου Ἰωαννίδου, Ὁ μυστικισμὸς τοῦ Ἄπ. Παύλου καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι καὶ τάσεις τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, Ἀθήναι 1936.

4. Β. Ἐράστου, Ναὸς τοῦ Πνεύματος, περ. «Ἀκτίνες», τεύχος 193, ἔτος 1958.

5. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριφιδίου, ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 101.

6. Μ. Βασιλείου, Πρὸς τοὺς νέους, Migne Ἐ.Π. 31, 580.

γράφει πρὸς τὸν Μαρτινιανό—, *καὶ νύκτας ἀλαμπεῖς οὐκ ἔα ἡμᾶς οὐδὲν λογίζεσθαι ἢ περὶ τοῦ ζῆν ἀγωνίας*⁷.

Οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες κατὰ μὲν τὸν ἅγιο Γρηγόριο Νύσσης καλλιεργοῦν «τὴν ἀθλητικὴν ἀνδρείαν»⁸, κατὰ δὲ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο πρέπει νὰ διεξάγωνται τιμίως ὄχι «ἔξω τῶν νενομισμένων», ἀλλὰ συμφώνως πρὸς «τοὺς κειμένους ὅρους τῆς ἀγωνίας», δηλαδή συμφώνως πρὸς τοὺς κανονισμοὺς⁹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων γίνεται φανερόν, ὅτι σὲ κανένα ἄλλο φιλοσοφικὸ σύστημα καὶ σὲ καμιὰ ἄλλη θρησκεία τὸ σῶμα δὲν δοξάζεται περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι, —ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ κ. Θεοδωράκη— μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Χριστιανικοῦ Μονοθεϊσμοῦ. Ἡ χριστιανικὴ βιοθεωρία δὲν καταδικάζει τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν οὐσιαστικὴ φθορὰ τοῦ σώματος ἐκ τῆς ἀπολυτοποιήσεως αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ὑποδουλώσεως τοῦ πνεύματος εἰς αὐτό. Χαρακτηριστικῶς λέγει Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: «*Οὐ τὴν σάρκα ἀποθέσθαι βουλόμεθα, ἀλλὰ τὴν*

φθοράν. Οὐ τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸν θάνατον... Τὸ μὲν σῶμα ἔργον ἐγένετο τοῦ Θεοῦ, ἢ δὲ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας εἰσῆχθη. Τὸ γοῦν ἀλλότριον ἀποδύσασθαι βούλομαι, οὐ τὸ οἰκτεῖν. Ἀλλότριον δὲ οὐ τὸ σῶμα, ἀλλὰ ἡ φθορὰ ... Τοιαύτη γὰρ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ εὐγένεια... Καὶ Θεογονσίας ἡμῖν αἴτιον γέγονεν αὐτό»¹⁰.

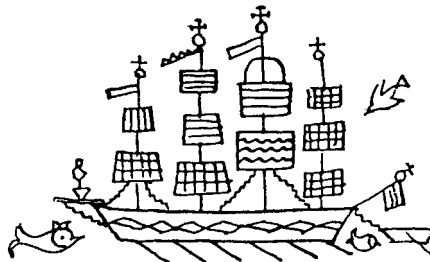
Ἄλλὰ τὰ ἀπαράδεκτα σημεῖα τῆς συνεντεύξεως τοῦ κ. Θεοδωράκη δὲν περιορίζονται στὰ ἥδη ἀνωτέρω ἐπισημανθέντα. Ἐπὶ πλέον προβάλλει αὐτὴ ἀπαράδεκτες ἀπόψεις γιὰ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, γιὰ τὸ Βυζάντιο, γιὰ «τὸ Ἑλληνοχριστιανικὸ ἢ Ἑλληνορθόδοξο ἰδεῶδες», γιὰ τὴ «Ρωμοσύνη» καὶ τὴν Ἐκκλησία, ὅσον καὶ γι' αὐτὸν τὸν —νοσταλογοῦντα πάντοτε τὸν μονοθεϊσμό— αὐθεντικὸ Ἑλληνισμό, τὸν ὁποῖο παραθεωροῦν τόσο ὁ κ. Θεοδωράκης, ὅσον καὶ τὸ υἱοθετήσαν τὶς ἀπόψεις του περιοδικὸ «*Δαυλός*». Ἄλλὰ καὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ μιλήσωμε λεπτομερῶς σὲ ἐπόμενο ἄρθρο μας, ἀφοῦ παραθέσωμε ἀντικειμενικῶς καὶ τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Θεοδωράκη.

7. Μ. Βασιλείου, *Ἐπιστολὴ οὐδ' Μαρτινιανῶ*, Migne Ἑ.Π. 32, 444 ἐξ.

8. Γρηγορίου Νύσσης, *Θεωρία εἰς τὸν τοῦ Μωϋσέως βίον*, Migne Ἑ.Π. 44, 338.

9. Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Λόγος β' ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς*, Migne Ἑ.Π. 35, 489.

10. Β. Ἐράστου, ἐνθ' ἄνωτ., σσ. 307-308. Περισσότερα σχετικῶς περὶ τῆς θέσεως τοῦ σώματος στὸν Χριστιανισμό βλ. στὰ ἐξῆς: Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, *Χριστιανισμὸς καὶ σῶμα*, στὸ ἔργο: «*Ὡλοκληρωμένα προσωπικότητες*», ἐν Ἀθήναις 1979, σσ. 60-72. Τοῦ ἰδίου, *Ἡ στάσις τοῦ ὀρθόδοξου μορφωτικοῦ ἔργου ἔναντι τῶν βιολογικῶν ἀξιῶν*, στὸ ἔργο: *Μαθήματα Κατηχητικῆς ἢ Χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς*, ἔκδοσις πέμπτη, Ἀθῆναι 1991, σσ. 210-219.

**ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ
ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ
ΗΜΕΡΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ
ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ**

(26 ΙΟΥΝΙΟΥ 2002)

Ἡ καθιέρωση τῆς 26ης Ἰουνίου ὡς ἡμέρας κατὰ τῶν ναρκωτικῶν μᾶς δίνει τὴν ἐπιπλέον εὐκαιρία νὰ συνειδητοποιήσουμε ὅτι τὰ ναρκωτικά ἔχουν κυριολεκτικὰ εἰσβάλλει στὴν σύγχρονη κοινωνία. Καθημερινά, ἡ κοινὴ γνώμη παρακολουθεῖ μὲ τρόμο τὸν φρικτὸ ἀπολογισμό τῶν θυμάτων τοῦ «ἀργοῦ θανάτου», τὰ ὁποῖα στὴν συντριπτικὴ πλειοψηφία τους —καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ τραγικότερο— προέρχονται ἀπὸ τὶς τάξεις τῆς νεολαίας μας. Κάθε χρόνο, ἡ θλιβερὴ αὐτὴ ἀλυσίδα τῶν θυμάτων συνεχῶς μεγαλώνει καὶ ἡ αἴσθησις ποὺ δημιουργεῖται σὲ ὅλους μας εἶναι ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν εἶναι ἀπλῶς «πρὸ τῶν πυλῶν», ἀλλὰ «ἐντὸς τῶν πυλῶν» τῆς Πατρίδος μας καὶ σχεδὸν ἀνενόητος ἐπιδίδεται στὸ καταστροφικὸ ἔργο του.

Μπροστὰ στὴ σαρωτικὴ αὐτὴ λαίλαπα τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ποὺ κυρίως πλήττει τοὺς νέους, καλούμαστε ὅλοι νὰ ὑψώσουμε ὄχι μόνον φωνὴ διαμαρτυρίας, ἀλλὰ καὶ ἔμπρακτα νὰ ἀποδείξουμε τὴν ἀγωνία μας ὑψώνοντας φράγματα ἀντιστάσεως καὶ ἀναχαιτίζοντας ἔτσι τὸ κακό.

Ἡ ἀγάπη τῆς Ἁγίας μας Ἐκκλησίας πρὸς τὰ πάσχοντα ἐξηρημένα παιδιά Της εἶναι δεδομένη καὶ ἀταλάντευτη. Κάθε Ναός, κάθε Μοναστήρι καὶ κάθε ἐκκλησιαστικὸς χώρος ἀποτελοῦν γι' αὐτὰ εὐλογημένο καταφύγιο στοργῆς καὶ συμπαράστασης στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀπεξάρτησή τους. Παράλληλα, ὁμως, πρὸς αὐτὴ τὴν προσφορά, καὶ μὲ πρωτοβουλία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου, τὰ τελευταῖα χρόνια καταβάλλεται μιὰ πολὺ σημαντικὴ προσπάθεια μέσῳ τοῦ Ἰδρύματος Ψυχοκοινωνικῆς Ἀγωγῆς καὶ Στήριξης «Διακονία», ποὺ ἰδρύθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν μὲ σκοπὸ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς οὐσιοεξαρτήσεως καὶ τοῦ AIDS σὲ ἐπιστημονικὴ βάση, ἐνῶ παράλληλα προετοιμάζεται συστηματικὰ ἡ δημιουργία μιᾶς πρότυπης Μονάδας, ποὺ θὰ κινεῖται μὲ τὶς πιὸ σύγχρονες προδιαγραφές λειτουργίας προγραμμάτων ἀπεξαρτήσεως. Πολλὰ ἐπίσης προσφέρονται σὲ ἐπίπεδο Ἱερῶν Μητροπόλεων, ὅπως καὶ ἀκόμη περισσότερα πρόκειται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς φορεῖς.

Ἐκεῖνο πάντως ποὺ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία νὰ τονίσουμε εἶναι ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος ἀντιμετώπισεως τοῦ προβλήματος εἶναι ἡ πρόληψη καὶ σ' αὐτὸ ἔχουμε εὐθύνη ὅλοι μας. Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ ἂν λέγαμε ὅτι ἡ σωστὴ καὶ καρποφόρα ἐκκλησιαστικὴ, πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ πολλὰς φορὲς ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἓνα ἰδιότυπο «πρόγραμμα πρόληψης, θεραπείας καὶ ἀποκατάστασης». Ἄν στὸ πρόγραμμα αὐτὸ μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ ἀγάπη συμπαρασταθοῦμε ὅλοι μας, Κληρικοὶ καὶ Λαϊκοί, Γονεῖς καὶ Ἐκπαιδευτικοί, Πολιτικὴ καὶ Στρατιωτικὴ Ἡγεσία, Ἐπιστήμονες καὶ ἀπλοὶ Πολίτες, τότε μὲ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ θὰ ἔχουμε θεαματικὰ ἀποτελέσματα, εἰς πείσμα ὅλων ἐκείνων τῶν φοβερῶν καὶ ἀδιστακτῶν μεγαλεμπόρων τοῦ λευκοῦ θανάτου καὶ ὄσων ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τοὺς καλύπτουν, ποὺ ὀδηγοῦν τὴν χρυσὴ νεολαία τῆς Πατρίδος μας καὶ ὅλου τοῦ κόσμου στὸν ὄλεθρο καὶ τὴν ἀπώλεια. Ἀξίζει νὰ συστρατευθοῦμε ὅλοι μας σ' αὐτὸν τὸν ἱερό καὶ σωτήριο ἀγῶνα.

ΕΙΣ ΤΟ ΕΛΛΗΝΟ- ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ

(11 ΙΟΥΝΙΟΥ 2002)

Ἀγαπητοί μου, ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

Ἀπὸ καρδίας σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ τὴν πρόσκλησή σας νὰ ὀμιλήσω σήμερα στὸ γεῦμα αὐτό, στὸ ὁποῖο συμμετέχετε ἑσεῖς, οἱ πετυχημένοι ἄνθρωποι τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν ἐργασία σας συμβάλλετε στὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας μας, κάτι ποὺ εἶναι ἄξιο ἐπαίνου. Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει κοσμήσει μὲ τὴν ἀρετὴ τῶν αὐξήσεων τῶν ταλάντων μας, ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ κατακυριεύσουμε τῆς γῆς. Παράλληλα, ὁμως, μᾶς συμβούλευσε νὰ μὴν εἴμαστε ἄπληστοι, ὅπως ὁ ἄφρονας πλούσιος τῆς παραβολῆς, νὰ μὴν εἴμαστε ἀνελεήμονες, ὅπως ὁ πλούσιος τῆς ἄλλης παραβολῆς.

Στὴ ζωὴ, ἀγαπητοί μου, χρειάζεται πάντοτε ἡ ἰσορροπία, τὸ μέτρο, ποὺ πρῶτοι οἱ πρόγονοί μας χαρακτήρισαν ἄριστο. Ἡ ἐπιτυχία βέβαια τῆς ἰσορροπίας καὶ τοῦ μέτρου στοὺς ἑαυτοὺς μας δὲν εἶναι πάντα κάτι εὐκόλο. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας σημειώνουν ὅτι εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ κατακτήσει κανεὶς χρήματα, ἀπὸ τὸ νὰ δαμάσει τὸν παλαιὸ ἑαυτό του καὶ νὰ ἔχει πάντοτε σὲ ἐγρήγορη, ἀλλὰ καὶ ἡσυχὴ τὴ συνειδήσή του. Καὶ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ πόλεμοι, οἱ ἀδικίες, ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ πιὸ ἀδύναμου ἀπὸ τὸν ἰσχυρότερο, ποτὲ δὲν ἔλειψαν, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας ἕως σήμερα. Ἡ εἰρήνη, ἡ ἀγάπη, ἡ συμπόνια, παραμένουν ἀξίες ζητούμενες, ἰδανικὰ ποὺ δύσκολα κατακτώνται. Καὶ νὰ πῶ καὶ κάτι ἀκόμη ποὺ ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς μας Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος εἶχε σημειώσει. Ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀνθρωπότητα πέτυχε ἱλιγγιώδη τεχνολογικὴ ἐξέλιξη, τεράστια οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ θεαματικὴ διεύρυνση τῶν κοινωνικῶν καὶ δικονομικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἐπιτύχει ἀκόμη τὴν ἴδια ἀνάπτυξη στὸν πνευματικὸ καὶ στὸ πολιτισμικὸ τομέα.

Σήμερα ἡ σύγχρονη τεχνολογία μᾶς ἐξυπηρετεῖ σὲ κάθε τομέα τῆς ζωῆς μας καὶ μᾶς προσφέρει ἐξαιρετικὴ ἄνεση. Ἡ ἐπικοινωνία ἔχει γίνῃ ἄμεση, οἱ ἀποστάσεις ἔχουν χρονικὰ μειωθεῖ στὸ ἐλάχιστο. Καὶ σὲ ὅλα αὐτὰ ὀφείλω νὰ πῶ ὅτι ἔχετε συμβάλῃ ἑσεῖς, οἱ ἐπιτυχημένοι ἐπιχειρηματίες. Τὴν ὥρα, ὁμως, ποὺ βελτιώνεται ἡ ἐπικοινωνία νιώθουμε τὸ ἔλλειμμα τῆς κοινωνίας τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου μὲ τὸν ἄλλο. Ἀλλὰ χωρὶς αὐτὴ τὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης, ποὺ ἡ Ἐκκλησία μας διδάσκει καὶ βιώνει, χωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν πλησίον, ἡ ζωὴ μας εἶναι κόλαση, ὅση οἰκονομικὴ καὶ τεχνολογικὴ ἄνεση κι ἂν διαθέτουμε. Ὅρισμένοι νομίζουν ὅτι ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα καὶ γιὰ νὰ κερδίσουν πρέπει νὰ διαφθοροῦν καὶ νὰ διαφθείρουν. Γιὰ μᾶς αὐτὸ εἶναι ἀπαράδεκτο καὶ ἀνεπίτρεπτο. Καὶ ὅποιος τὸ κάνει, ἂν δὲν σέβεται τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν φοβάται ἢ δὲν ὑπολογίζει τὸ κράτος πρέπει νὰ γνωρίζει καὶ νὰ μὴν πλανᾶται, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐμπαίζεται καὶ ἐκεῖνο ποὺ θὰ σπείρει ὁ ἄνθρωπος αὐτὸ καὶ θὰ θερίσει, διότι, ὅπως μᾶς διδάσκει ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν Παῦλος, ὁ καὶ ἰδρυτὴς τῆς Ἐκκλησίας μας, «ἐκεῖνος ποὺ θὰ σπείρει στὴ σάρκα του, θὰ θερίσει ἀπὸ τὴ σάρκα διαφθορὰ» (Γαλ. στ' 7, 8). Κι ἐμεῖς ἀκράδαντα πιστεύουμε ὅτι ἡ ἀποτροπὴ τῆς διαφθορᾶς δὲν γίνεται μόνο μὲ αὐστηροὺς Νόμους, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὴν καλλιέργεια ἡθους καὶ μὲ τὴ δημιουργία ἀντιστάσεων ἔναντι τοῦ πειρασμοῦ τοῦ εὐκόλου κέρδους.

Τοῦ
Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου
Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Ἀγαπητοί μου,

Μὲ τὴ βελτίωση τῆς ἐπικοινωνίας βελτιώθηκαν σημαντικὰ καὶ οἱ συνθήκες τοῦ παγκόσμιου ἐμπορίου. Τὸ ἔγκυρο περιοδικὸ «Economist» εἶχε χαρακτηριστικὰ περιγράψει πῶς γίνεται ἕνα παντελόνι μιᾶς πολυεθνικῆς ἐπιχείρησης καὶ τὸ καταθέτω στὴν ἀγάπη σας, γιατί μοῦ εἶχε κάνει ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση. Ἐκείνο ἕνα κράτος ἀγοράζεται τὸ νῆμα, σὲ ἄλλο ὑφαίνεται, σὲ ἄλλο βάζεται, σὲ ἄλλο κατασκευάζονται τὰ κουμπιά ἢ τὰ φερμουάρ, σὲ ἄλλο ράβεται, σὲ ἄλλο εἶναι οἱ κεντρικὲς ἀποθήκες καὶ βεβαίως σὲ ἄλλο οἱ κεντρικὲς ὑπηρεσίες. Εἶναι χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τοῦ πόσο μπορεῖ νὰ ἀπλωθεῖ ἡ παραγωγή μὲ σκοπὸ τὴ μείωση τοῦ κόστους. Ἐπίσης, μὲ τὸ ἄνοιγμα τῶν ἐμπορικῶν συνόρων καὶ τὴ μείωση τῶν κρατικῶν παρεμβατισμῶν δημιουργοῦνται οἱ συνθήκες γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῶν προϊόντων τῶν πολυεθνικῶν καὶ ὄχι μόνο ἐταιρειῶν σὲ ὅλο τὸν κόσμο.

Τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ καὶ τὴν δημιουργηθεῖσα νέα πραγματικότητα δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀρνηθεῖ κανεὶς καὶ κυρίως οἱ ἀνεπτυγμένες χώρες τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, οἱ ὁποῖες ἐκλήθησαν μὲ τὴν βοήθεια τῆς κατάρτισης καὶ τῆς ἐπανακατάρτισης ποὺ αὐτὲς ἐπιδότησαν, νὰ ἀλλάξουν τὸ περιεχόμενον τῆς ἀπασχόλησης στοὺς ἐργαζόμενους τους. Ἡ κοινωνία στὶς περιοχὲς αὐτὲς βρισκεται σὲ διαρκῆ ἐξέλιξη. Ἡ γεωργικὴ κοινωνία ἐξελίχθηκε σὲ βιομηχανικὴ —ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα καὶ μετὰ— καὶ τώρα βρισκόμαστε στὴ μεταβιομηχανικὴ ἐποχὴ, στὴν ὁποία ἡ αὐτοματοποίηση στὴ βιομηχανία μείωσε τὴν ἔνταση τῆς ἐργασίας καὶ αὔξησε ἀντίστοιχα τὴν ἔνταση τοῦ κεφαλαίου. Ἐπίσης, ἡ βελτίωση τοῦ ἐπιπέδου ζωῆς τῶν ἐργαζομένων καὶ οἱ ἐπιτυχίες τους, ὅσον ἀφορᾷ στὴν ἀπασχόληση καὶ στὴν ἀσφάλιση, προκάλεσε τὴ μεταφορὰ τῶν παραδοσιακῶν βιομηχανικῶν κλάδων πρὸς νότο ἢ ἀνατολικά, μὲ στόχο πλέον τὴν παραγωγή ἀγορά.

Ποιὸς εἶναι γιὰ μᾶς ὁ κίνδυνος, τὸν ὁποῖο ἐπισημαίνουμε ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ. Ἔχοντας ὡς φυσιολογικὸ στόχο τὸ κέρδος καὶ μὲ τὸ δεδομένο ὅτι ἡ παραγωγή πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸ μαζικὴ καὶ νὰ ἀπευθύνεται σὲ ὅλο καὶ περισσότερους ἀνθρώπους, ἀνεξαρτήτως γεωγραφικοῦ μήκους καὶ πλάτους —γιὰ νὰ εἶναι μειωμένο τὸ ἀνά μονάδα κόστος— οἱ πολυεθνικὲς καὶ ἄλλες ἐταιρεῖες προωθοῦν τὰ ἴδια προϊόντα σὲ ὅλο τὸν κόσμο. Ἔτσι, ὁ κινέζος, ὁ μαροκινός, ὁ ἀργεντινὸς καὶ ὁ ἰάπωνας, ποὺ μέχρι τώρα εἶχαν ὁ καθένας τὸν δικό του τρό-

πο ζωῆς, γνωρίζουν καὶ μὲ τὴν διαφήμιση καλοῦνται νὰ ἀγοράσουν κοινὰ προϊόντα, σχεδιασμένα καὶ κατασκευασμένα σὲ μία Τρίτη χώρα. Καὶ οὔτε αὐτὸ θὰ ἦταν τόσο ἀνησυχητικὸ, ἂν γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ μετατροπὴ τοῦ πελάτου τῆς κάθε χώρας —ποῦ ἔχει τὴ δικιά της ταυτότητα καὶ τὶς δικές της συνήθειες— σὲ καταναλωτὴ δὲν ἐπεδιώκετο νὰ τοῦ ἐπιβληθεῖ νὰ συμπεριφέρεται μὲ ἕνα ὀρισμένο τρόπο, ποὺ καταργεῖ τὴν ἰδιοπροσωπία του.

Καὶ θὰ σᾶς πῶ γιατί μᾶς ἐνοχλεῖ αὐτὸ ὡς Χριστιανούς. Ἐμεῖς πιστεύουμε ὅτι ὁ κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως φυλῆς, χρώματος ἐπιδερμίδος, ἡλικίας, θρησκείας, κοινωνικῆς τάξεως ἢ οικονομικῆς καταστάσεως εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μοναδικὴ καὶ ἀνεκτιμήτου ἀξίας. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς δημιούργησε *κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσή του*, εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀνεξάρτητος, γι' αὐτὸ καὶ ὑπεύθυνος γιὰ τὶς πράξεις του. Ὁ κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἀναπτύξει τὸν ἰδιαίτερό του χαρακτήρα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπολύτως σεβαστός. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ εὐρύτερα σύνολα, ὅπως οἱ τοπικὲς κοινωνίες καὶ τὰ ἔθνη. Δὲν μποροῦμε λοιπὸν νὰ δεχθοῦμε τὴν κλωνοποίηση τῶν ἀνθρώπων, ἐν ὀνόματι τοῦ κέρδους, εἴτε αὐτὴ γίνεται σὲ κύτταρα, εἴτε στὴ νοοτροπία μὲ τὴν τυποποίησή της σὲ ἕνα καλοῦπι. Γιατί ἂν τὸ δεχόμεσταν αὐτὸ θὰ προδίδαμε τὴ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ συναινούσαμε στὴν κατάρτιση τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ νὰ σᾶς προσθέσω ἐδῶ κάτι ποὺ ἀσφαλῶς τὸ γνωρίζετε. Στὴ χώρα μας ὁ περισσότερος λαὸς μας νηστεύει, κυρίως κατὰ τὴ Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή. Πολυεθνικὴ ἐταιρεία, τὰ πρῶτα χρόνια ποὺ εἶχε ἔρθει στὴν Ἑλλάδα, γνώρισε σημαντικὴ μείωση τῶν πωλήσεών της κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ, γιατί ἐπέμενε νὰ προσφέρει μόνον ἀρτύσιμα, ὅπως ἐμεῖς τὰ λέμε, προϊόντα. Ὅταν, ὁμως, εἶδε ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀνταγωνιστὲς της γνώριζαν μεγάλη οικονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐπιτυχία προσαρμολόμενοι στὴν περίοδο καὶ προσφέροντας καὶ νησίστιμα προϊόντα ἀκολούθησε καὶ ἡ πολυεθνικὴ καὶ ἄρχισε νὰ προσφέρει ἀνάλογα νησίστιμα προϊόντα. Ὅταν μοῦ εἶπαν τὸ γεγονός αὐτό, τὸ θεώρησα μίαν ἐπιτυχία τοῦ πιστοῦ λαοῦ μας ἐναντι τῆς νοοτροπίας τῆς μαζικοποίησεως τῆς παραγωγῆς καὶ μιᾶς διδασκαλίας πρὸς ἐκείνους ποὺ νομίζουν ὅτι μὲ τὴ διαφήμιση μποροῦν νὰ ἰσοπεδώσουν τὰ πάντα καὶ δὲν σέβονται τὶς ἰδιαιτερότητες τοῦ κάθε λαοῦ καὶ τοῦ κάθε πολιτισμοῦ.

Ἀγαπητοί μου,

Ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι στοργικὴ μητέρα ὄλων καὶ

ὄλων ἐπιθυμῆ τῆ σωτηρία. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς της. Καὶ τὸ κάνει αὐτὸ ἄδοξα καὶ ἀνιδιοτελῶς. Κι ἂν ἀκόμη κάποια στιγμή πρέπει νὰ ἐλέγξει, τὸ κάνει μὲ πόνον ψυχῆς, γιὰτὶ ἐμεῖς, οἱ ἐκπρόσωποί της, συναίσθανόμαστε τὶς εὐθύνες μας γιὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ κόσμου. Καὶ νὰ σημειώσω στὸ σημεῖο αὐτὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία, ὡς κοινωνία ἀνθρώπων καὶ Θεανθρώπινο Σῶμα πού ἔχει κεφαλή του τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν εὐθύνεται γιὰ τὶς πράξεις πού γίνονται ἐν ὀνόματί της, ἢ ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους της. Ἡ Ἐκκλησία διδάσκει τὴν εἰρήνην, τὴ δικαιοσύνην, τὴν ἀνεκτικότητα, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀσκήσιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν στὰ πάθη μας. Ὅποιος δὲν τὰ ἐπιτυγχάνει καὶ δὲν τὰ ἐφαρμόζει δὲν πταίει ἡ Ἐκκλησία. Πολὺ περισσότερο ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἐν ὀνόματί της διαπράττει ἀδικίες, ἀτιμίες καὶ ἐγκλήματα.

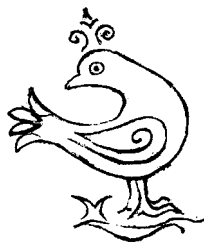
Κι ἐπειδὴ μίλησα γιὰ ἐγκλημα, δὲν μπορῶ νὰ μὴν θυμηθῶ ὅτι πρὶν ἀπὸ ἑννέα μῆνες ἡ ἀνθρωπότητα γνώρισε ἓνα ἀπὸ τὰ ἀπαισιότερα μαζικὰ ἐγκλήματα κατὰ ἀθῶων πολιτῶν στὶς ΗΠΑ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ Ἕλληνες. Οἱ τρομοκράτες καὶ εἰδεχθεῖς ἐγκληματίες θέλησαν νὰ χρησιμοποιήσουν ὡς ἄλλοθι τὴ Μουσουλμανικὴ θρησκεία τους. Εἶναι ντροπὴ αὐτό, ὅπως ἦταν ντροπὴ ὅταν οἱ Σταυροφόροι ἐν ὀνόματι τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἁγίων Τόπων προέβησαν στὴν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ σὲ ἐγκλήματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ντρέπεται ἡ ἀνθρωπότητα, καὶ ἀκόμη στὴ συνέχεια σὲ σφαγὴ κατὰ τῶν ἀλλοθρήσκων Μουσουλμάνων πού εἶχαν καταλάβει τὴν Ἱερουσαλήμ.

Ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα πού ἐγινε γνωστὸ τὸ ἀποτρόπαιο γεγονός ἀποφάσισα νὰ προτείνω νὰ προχωρήσει ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος σὲ ἓνα συνέδριο κατὰ τῆς τρομοκρατίας, στὸ ὁποῖο νὰ συμμετάσχουν ἡγέτες τῶν τριῶν μονοθεϊστικῶν θρησκειῶν. Αὐτοὶ μὲ διακήρυξή τους

στὴν Ἀθήνα νὰ διαφωτίσουν τὸν κόσμον ὅτι ἐπ' οὐδενὶ οἱ θρησκείες αὐτὲς εὐνοοῦν τὴν τρομοκρατία, τὸν πόλεμον καὶ τὶς σφαγὲς ἀθῶων καὶ νὰ τονίσουν ὅτι κανένας δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποιεῖ τὴ θρησκεία γιὰ νὰ ἐπιτύχει τοὺς ἄνομους καὶ ἐγκληματικούς σκοπούς του. Τὴν ἀπόφασή μου αὐτὴ τὴν ἀνακοίνωσα στὴν πολὺπαθη πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ τέσσερις μόλις ἡμέρες μετὰ τὸ συμβάν τῆς 11ης Σεπτεμβρίου καὶ συγκεκριμένα κατὰ τὸν χαιρετισμὸ μου πρὸς τὸν Μακαριώτατο Πατριάρχην Ἱεροσολύμων κ. Εἰρηναῖο, ὁ ὁποῖος ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα ἐνθρονίζετο. Ἡ πατρίδα μας ὑποφέρει ἀκόμη ἀπὸ τὴ μάστιγα τῆς τρομοκρατίας καὶ ἡ Ἐκκλησία ἔρχεται συμπαράστατης τῆς Πολιτείας καὶ συμπάσχει μὲ ὅλους τοὺς συνανθρώπους μας, τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἔπληξε, μὲ τὴ δολοφονία συγγενῶν ἢ φίλων τους. Εὐχόμεθα καὶ προσερχόμεθα καὶ κατὰ τὶς δυνάμεις μας πράττομε, γιὰ νὰ ἐξαλειφθῆ τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς τρομοκρατίας, πού προσβάλλει τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη.

Ὅλοκληρώνοντας τὴ σύντομη αὐτὴ ὁμιλία μου θὰ ἤθελα καὶ πάλιν νὰ σᾶς εὐχαριστήσω γιὰ τὴν πρόσκληση νὰ εἶμαι σήμερον ἀνάμεσά σας καὶ νὰ σᾶς καλέσω καὶ ἐσᾶς καὶ νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ εἴσθε κοντὰ στὴν Ἐκκλησία, ὅπως καὶ κοντὰ στὴν οἰκογένειά σας, στὸν ἑαυτὸ σας καὶ μὴν ἀπορροφᾶσθε τόσο ἀπὸ τὶς ἐργασίες σας πού ποτὲ δὲν τελειώνουν. Ἀγαπήστε, σεβασθῆτε καὶ φροντίστε μὲ τὴ δύναμιν πού ὁ Θεὸς σᾶς ἐμπιστεύθηκε τὸν συνάνθρωπό σας. Ἐμεῖς ὡς Ἐκκλησία ἀνταλλάγματα μὴν περιμένετε νὰ σᾶς δώσουμε, γιὰ ἓνα, ὅμως, σᾶς διαβεβαιώνουμε, ὅτι κοντὰ μας μπορεῖτε νὰ ξεποστᾶσετε, νὰ ἀναζωογονηθῆτε καὶ νὰ πιεῖτε ἀπὸ τὸ νερό, μὲ τὸ ὁποῖο ποτὲ δὲν θὰ διψᾶσετε. Ὁ Θεὸς νὰ εἶναι πάντοτε μαζί σας.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΣΚΙΑΘΟΣ, ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ
(30 ΙΟΥΝΙΟΥ 2002)

Εύρισκόμενοι στη Σκιάθο με σκοπό να σκεφθούμε το περιβάλλον, θά ήθελα να θυμηθούμε όλοι τη φράση του ποιητή: «μνημονεύετε Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη». Ἐὰς ἀρχίσουμε τίς σκέψεις μας, λοιπόν, ἔχοντας αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο ἢ, σωστότερα, *αὐτὸ τὸ καντήλι*, ὡς ὁδηγὸν μας.

«Ὅταν παιδίον διηρχόμην ἐκεῖ πλησίον, ἐπὶ ὄναριον ὀχούμενος, διὰ νὰ ὑπάγω νὰ ἀπολαύσω τὰς ἀγροτικὰς μας πανηγύρεις, τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῆς Πρωτομαγιάς, ἐρρέμβαζον γλυκά, μὴ χορταίνων νὰ θαυμάζω περικαλλῆς δένδρον, μεμονωμένον, πελώριον — μίαν βασιλικὴν δρῦν... Ὅποιον μεγαλεῖον εἶχε!... Οἱ κλάδοι τῆς χλωρόφαιοι, κατάμεστοι, κραταιοί· οἱ κλώνες τῆς, γαμποὶ ὡς ἡ κατατομὴ τοῦ ἀετοῦ, οὐλοὶ ὡς ἡ χαίτη τοῦ λέοντος, προεῖχον ἀναδεδημένοι, ὡς βασιρικὰ στέμματα.

Καὶ ἦτον ἐκεῖνη Ἄνασσα τοῦ δρυμοῦ, Δέσποινα ἀγρίας καλλονῆς, Βασίλισσα τῆς δρόσου...

Ἀπὸ τὰ φύλλα τῆς ἐστάλαξε κ' ἔρρεεν ὀλόγυρά τῆς *μάννα ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ, μέλι τὸ ἐκ πέτρας*. Ἐθαλπον οἱ ζωηφόροι ὁποῖ τῆς ἔρωτα θείας ἀκμῆς κ' ἔπνεεν ἡ θεοπεσία φυλλὰς τῆς *ἕμερον τρυφῆς ἀκηράτου*. Καὶ ἡ κορυφή τῆς βαθύκοσμος ἠγείρετο ὡς στέμμα παρθενικόν, διάδημα θεῖον!...

Ἐσθανόμην ἄφατον συγκίνησιν νὰ θεωρῶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο δένδρον. Ἐφάνταζεν εἰς τὸ ὄμμα, ἔμελλεν εἰς τὸ οὖς, ἐπιθύριζεν εἰς τὴν ψυχὴν φθόγγους ἀρρήτου γοητείας. Οἱ κλώνες, οἱ ράμνοι, τὸ φύλλωμά τῆς, εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν σεῖσιν ἐφαίνοντο ὡς νὰ ψάλλωσι μέλος ψαλμικόν, τὸ *ὡς ἐμεγαλύνθη...* Μ' ἔθελγε, μ' ἐκάλει ἐγγύς τῆς...».

Ἡ βασιλικὴ δρῦς ἐκεῖνη, ἔμεινε στὸν Παπαδιαμάντη μνημεῖον τῆς καταστροφῆς τοῦ περιβάλλοντος:

«Μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅταν, ξενιτευμένος ἀπὸ μακροῦ, ἐπέστρεψα εἰς τὸ χωρίον μου, κ' ἐπεσκέφθην τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ προσκυνητήρια τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, δὲν εὔρον πλέον οὐδὲ τὸν τόπον ἔνθα ἦτο ποτε ἡ Δρῦς ἢ Βασιλικὴ, τὸ πάγκαλον καὶ μεγαλοπρεπὲς δένδρον, ἡ νύμφη ἢ ἀνάσσουσα τῶν δρυμῶνων...

Μία γραῖα μὲ τὴν ρόκαν τῆς, μὲ δύο προβατίνας τὰς ὁποίας ἔβοσκεν ἐντὸς ἀγροῦ πλησίον, εὕρισκετο ἐκεῖ, καθημένη ἔξωθεν τῆς μικρᾶς καλύβης τῆς...

Ὅταν τὴν ἠρώτησα τί εἶχε γίνῃ τὸ *Μεγάλο Δέντρο*, τὸ ὁποῖον ἦτον ἓνα καιρὸν ἐκεῖ, μοὶ ἀπήντησε:

— Ὁ σχωρεμένος ὁ Βαργένης τὸ ἔκοψε!... Μὰ κ' ἐκεῖνος δὲν εἶχε κάμει νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι του· ὅλο θεόρατα δέντρα — τόσα σημαδιακὰ πράγματα!... Σὰν τόκοψε κ' ὕστερα, δὲν εἶδε χαῖρι καὶ προκοπή! Ἀρρώστησε, καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε!...

Τὸ *Μεγάλο Δέντρο* ἦτον στοιχειωμένο».

Τὸ νιώθουμε, κυρ Ἀλέξανδρε, αὐτὸ πὺ θέλεις νὰ μᾶς δείξεις: ὁ *κόσμος μας* εἶναι στοιχειωμένος. Καὶ τὰ στοιχεῖά του ἤλθαμε σήμερα ἐδῶ νὰ δοῦμε, αὐτὰ νὰ τὰ βάλουμε νὰ μᾶς ἀφυπνήσουν καὶ νὰ μᾶς συνειτίσουν, *ἐμᾶς τοὺς Βαργένηδες*.

*

Δὲν κρίνω σκόπιμο νὰ παρουσιάσω στοιχεῖα γιὰ τὴν ἔκταση τῶν καταστροφῶν καὶ τίς συνέπειες πὺ ἔχουν. Ἐκρίνα σωστότερο νὰ ἀναφερθῶ στὴν κατασπά-

ραξη τοῦ κόσμου, ἐπιχειρώντας νὰ καταλάβουμε μαζί τὴ φοβερὴ αὐτὴ ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου — τὴν αἰτία τῆς, τὶς συνέπειές τῆς καὶ τὸν τρόπο θεραπείας τῆς.

Τὸ θεμελιώδες αἶτιο, βέβαια, εἶναι ἡ πρώτη καὶ μεγίστη παράβαση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπόφασή του νὰ πάρει στὰ χέρια του τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμον τῆς, ἀρνούμενος τὴν ἄφεσή του στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Ὁ Παράδεισος, ὁ ἀληθινὸς κόσμος, ὅπου δὲν νοεῖται ἀντίθεση, ἀλλὰ συλλειτουργία τοῦ παντός, χάθηκε ἀπὸ τὸ παροντικό, κι ἐγινε μνήμη κι ἐλπίδα. Ἡ ζωὴ πέρα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, ἐγινε σύγκρουση καὶ διεκδίκηση, μὲ βέβαιη κατάληξη τὴν ἄρνησή τῆς, τὸν θάνατο.

Αὐτὸ ποὺ εὐλόγα θὰ περιέμενε κανεὶς, εἶναι ἡ ἄμεση μετατροπὴ τοῦ χώρου τῆς ζωῆς σὲ βασιλεῖο θανάτου καὶ ἀνείπωτου πόνου. Ὁ πλανήτης μας, θάταν τὸ πεδίο μαχῶν γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν καθυπόταξη. Πουθενὰ γαλήνη, ἀλλὰ παντοῦ μοναξιά. Πουθενὰ δρόσος καὶ ἀναψυχή, ἀλλὰ παντοῦ ἀνηλεὲς διεκδίκηση. Ὁ ἀέρας τῆς γῆς θὰ ἦταν ἡ ἀνάσα τῆς κόλασης, κάθε τοπίο θάταν τὸ κατώφλι τῆς, στὴν πόρτα τῆς ὁποίας ὁ Δάντης διάβασε τὸ περιφημο ἐκεῖνο: «τὴν κάθε ἐλπίδα σας ἀφήστε ὅσοι διαβείτε».

Ἄλλ' ὁ Θεὸς δὲν ἄφησε τὸν ἄνθρωπο στὰ χέρια τοῦ ὄφους, δὲν ἐγκατέλειψε τὴ δημιουργία ἔρημη. Κατάργησε τὸ ἀναπότρεπτο τῆς καταδίκης, παρέχοντας τὴ δυνατότητα τῆς Χάριτος. Κατάργησε τὸ ἀναπόφευκτο τοῦ θανάτου, ἀντιθέτοντάς του τὴν Ἀνάσταση.

Ὁ Θεὸς φανέρωσε τὴν ἀγάπη του γιὰ τὸν ἄνθρωπο, τὴν ἴδια στιγμή ποὺ τοῦ ἔδειχνε τὶς ὀδυνηρὲς συνέπειες τῆς παράβασης, χαρίζοντάς του τὸ μέγα δῶρο τῆς τεχνικῆς. Ἐπειτα, ἔδειξε τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴ δημιουργία, χαρίζοντας στὴ φύση τὴν τάση ἰσορροπίας.

Χάρις στὴν τεχνική, ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ τὸν τρόπο νὰ κάνει τὴ ζωὴ του ὑποφερτὴ, νὰ ἀντιμετωπίζει τὶς ἀντιξοότητες, νὰ μειώνει τὶς στερησεις, νὰ αὐξάνει εἰς γνῶσιν. Χάρις στὴν τάση νὰ δημιουργεῖ οἰκολογικὲς ἰσορροπίες, ἡ φύση ἀντανακλᾷ τὴ χαμένη ἐνότητα τοῦ κόσμου. Ὁ Θεὸς παρακολουθεῖ καὶ φροντίζει τόσο τὴν τάξη τῆς φύσεως, ὅσο καὶ τὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνας ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ, πλήρης πίστεως καὶ ποιήσεως, περιγράφει τὴν εἰκόνα:

«Ἀναβαίνουν ὄρη καὶ καταβαίνουν πεδία
εἰς τὸν τόπον ὃν ἔθεμελίωσας αὐτά·
ὄριον ἔθου, ὃ οὐ παρελεύσονται,
οὐδὲ ἐπιστρέψουσι καλύψαι τὴν γῆν·
ὃ ἐξαποστέλλων πηγὰς ἐν φάραγγιν,

ἀνὰ μέσον τῶν ὄρεων διελεύσονται ὕδατα·
ποτιοῦσι πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ,
προσδέχονται ὄναγροι εἰς δίψαν αὐτῶν·
ἐπ' αὐτὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει,
ἐκ μέσου τῶν πετρῶν δώσουσι φωνήν.
ποτίζων ὄρη ἐκ τῶν ὑπερῶν αὐτοῦ,
ἀπὸ καρποῦ τῶν ἔργων σου χορτασθήσεται ἡ γῆ.
ὃ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι
καὶ γλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων
τοῦ ἐξαγαγεῖν ἄρτον ἐκ τῆς γῆς·
καὶ οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου
τοῦ ἰλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ,
καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.
χορτασθήσονται τὰ ξύλα τοῦ πεδίου,
αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, ἃς ἐφύτευσας.
ἐκεῖ στρουθία ἐννοσσεύουσι,
τοῦ ἐρωδιοῦ ἡ οἰκία ἠγεῖται αὐτῶν.
ὄρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις,
πέτρα καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς.
ἐποίησε σελήνην εἰς καιροῦς,
ὃ ἥλιος ἐγνώ τὴν δύσιν αὐτοῦ.
ἔθου σκότος, καὶ ἐγένετο νύξ·
ἐν αὐτῇ διελεύσονται πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ.
σκύμνοι ὠρούμενοι τοῦ ἀρπάσαι
καὶ ζητῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ βρῶσιν αὐτοῖς...
πάντα πρὸς σὲ προσδοκῶσι,
δοῦναι τὴν τροφὴν αὐτῶν εἰς εὐκαιρον...
εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.
ὃ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν,
ὃ ἀπτόμενος τῶν ὄρεων καὶ καπνίζονται».

*

Ἄλλὰ ὁ Θεὸς δὲν ὑποχρεώνει τὸν ἄνθρωπο. Οὐδέποτε τὸν ὑποχρέωσε. Ἀκόμη καὶ ὅταν τοῦ ζήτησε νὰ μὴν ἐπιλέξει τὸν καρπὸ τῆς αὐτονομῆσής του ἀπὸ τὴν θεϊκὴ παρουσία, τὸν προειδοποίησε, δὲν τὸν παρεμπόδισε. Ἀντίθετα, τὸν ἄφησε νὰ ὀλοκληρώσει σὰν νὰ μὴν ἐγνώριζε τὴν ἐπιλογή, σὰν νὰ ἦταν ἀπὸν καὶ ἀπληροφόρητος. Κι ὅταν ἦλθε ἡ ὥρα νὰ πληρώσει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐπιλογή του, Ἐκεῖνος τὸν ρώτησε, σὰν νὰ μὴν ἔξερε τί συμβαίνει, σὰν νὰ ἀγνοοῦσε τὸ ἁμάρτημα. Κι ὁ ἄνθρωπος ἔσπευσε νὰ δικαιολογηθεῖ, νὰ ἀποκρύψει τὶς εὐθύνες του: μίλησε γιὰ τὴν παραπλάνησή του, δῆθεν, ἀπὸ τὴν σύντροφο ποὺ ὁ Θεὸς τοῦ εἶχε χαρίσει. Προσπάθησε νὰ ρίξει τὶς εὐθύνες στὸν Θεό, ποὺ τοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴ γυναῖκα.

Τὸ ἴδιο θὰ ἐπαναληφθεῖ ἀργότερα ἀπὸ τὸν Κάιν: πάλι, ὁ ἄνθρωπος θέλησε νὰ ρίξει τὶς εὐθύνες τοῦ κακοῦ στὸν Θεό, πού τάχα δὲν δέχθηκε τὴ θυσία του.

Τὸ ἴδιο ἐπαναλαμβάνεται ἔκτοτε, τὸ ἴδιο ἐπαναλαμβάνεται βεβαίως καὶ σήμερα: προσπαθοῦμε νὰ ρίξουμε τὶς εὐθύνες μας πάνω στὸν Θεό, πού ἔπλασε ἔτσι τὴ φύση, ὥστε νὰ μὴν μποροῦμε παρὰ νὰ τὴν καταστρέψουμε.

Ἐπικαλούμεθα πολλά. Πρῶτα ἀπ' ὅλα, ὅτι ἡ φύση εἶναι ἐχθρική πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Ὅτι τὸ εἶδος μας εἶναι γυμνό, κι ὅτι ἀπέναντί της ἔχουμε μόνον ἓνα ὄπλο: τὴν τεχνική. Αὐτὴν λοιπὸν χρησιμοποιοῦμε, αὐτὴν εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ ἐπιβιώσουμε.

Δὲν εἶναι ἐντελῶς ψευδὲς αὐτό. Πράγματι, ἡ αὐτονομία τοῦ ἀνθρώπου συμπαράσχει τὸ περιβάλλον στὸ σύνολό του. Πράγματι, ἡ φύση δὲν μεριμνᾷ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ μπορεῖ πολὺ καλὰ νὰ συνεχίσει νὰ ὑπάρχει χωρὶς αὐτόν. Δὲν ἰσχύει, ὁμως, τὸ ἀντίθετο. Κι αὐτὸ διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔγινε θεὸς της, ὅπως τὸν εἶχε βεβαίως ὁ διαβολεύς, οὔτε, ὁμως, καὶ ὁ συνετὸς ἄρχων της, ὅπως τὸν προέτρεψε ὁ Θεός.

Ὁ ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖ τὴν τεχνική ὄχι μόνον γιὰ νὰ καλύπτει τὶς ἀνάγκες του, ἀλλὰ κυρίως γιὰ νὰ καλύπτει ἀνάγκες πού δημιουργοῦνται ὡς συνέπειες τῶν λαθῶν καὶ τῶν ἁμαρτημάτων του. Χρησιμοποιεῖ τὴν τεχνική ὄχι γιὰ νὰ ζήσει μέσα στὴ φύση, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὴν ἀντικαταστήσει.

Ἀρνεῖται τὸ περιβάλλον πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ κατασκευάσει δικό του, σύμφωνα μὲ ἐωσφορικές προδιαγραφές. Στὸ ὑπὸ κατασκευὴν αὐτὸ περιβάλλον, ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι μιὰ μεταλλασσόμενη ὄντοτητα, σύμφωνα μὲ ἐπιλογές πού δὲν θὰ μπορεῖ κἄν νὰ ἐλέγξει.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ εἶναι φορέας τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ δὲν θὰ εἶναι πρόσωπο ἀλλὰ πλάσμα, δὲν θὰ ἔχει ψυχὴ ἀλλὰ ιδιότητες, δὲν θὰ ἔχει συνείδηση ἀλλὰ προδιαγραφές, δὲν θὰ ἔχει νοῦν ἀλλὰ ἰκανότητες, δὲν θὰ ἔχει ἠθική ἀλλὰ δυνατότητες.

Κι ἔτσι, καταλαβαίνουμε ὅτι ἡ ἀρχική παράβαση, ἡ ἐπιλογή νὰ γίνουμε θεοί, δὲν εἶναι μιὰ ἀφελὴς συζήτηση ἀνάμεσα σὲ ἓνα φίδι πού μιλάει κι ἓναν ἄνθρωπο, δὲν εἶναι μιὰ πράξη χαμένη στὰ βάθη κάποιου μύθου, ἀλλὰ εἶναι μιὰ ἐπιλογή πού ἐπαναλαμβάνεται κάθε μέρα, εἶναι μιὰ στάση πού διέπει καὶ ἐρμηνεύει τὴ συμπεριφορὰ μας καὶ τὶς ἀντιλήψεις μας.

*

Δὲν νιώθουμε συλλειτουργοί, νιώθουμε ἀντιμέτωποι μὲ τὴ φύση. Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι καλύπτουμε ἀνάγκες μας σὲ βάρος της. Λέγονται πολλὰ γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν φτωχῶν λαῶν, πού θὰ πρέπει τάχα νὰ τὶς καλύψουν χωρὶς νὰ σκεφθοῦν τὸ περιβάλλον. Θὰ σᾶς φέρω παράδειγμα ἀπὸ ἓνα ὁδοιπορικὸ στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1890, στὴν ἐποχὴ τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη. Γράφει ὁ γάλλος συγγραφέας G. Deschamps:

«Τυχεροὶ οἱ τουρίστες πού ἔκαναν πρὶν λίγα χρόνια τὴν κλασικὴ ἐκδρομὴ τῆς Πεντέλης! Θὰ χρειαστεῖ νὰ περάσουν πολλὰ χρόνια γιὰ νὰ ξαναβρεῖ αὐτὸ τὸ τοπίο τὴν παλιά του χάρη. [...] Οἱ κοιλάδες ἦταν τόσο χαριτωμένες, ντυμένες μὲ τὴ χλωμὴ τους πρασινάδα! Γιὰ νὰ πᾶς στὸ Μοναστήρι διέσχίζες ἓνα πανέμορφο ἐλαιῶνα πού βούιζε ἀπὸ μέλισσες. Τώρα, τέρμα. Οἱ φωτεινὲς πλαγιὲς κατοικοῦνται ἀπὸ καμένους, ἀξιολύπητους κορμούς. Ἐνα καλοκαιρινὸ βράδυ, οἱ Ἀθηναῖοι πού χαίρονταν τὴ δροσιά στὶς ταράτσες τοὺς ἀντιλήφθηκαν μιὰ ἔντονη λάμψη πού ἐφλεγε τὸν οὐρανό. Οἱ περιεργοὶ ἀνέβηκαν μέχρι τὸ Λυκαβηττὸ καὶ εἶδαν ἓνα τεράστιο καμῖνι. Ἦταν, ἀπλούστατα, ἡ Πεντέλη πού καιγόταν».

Τὸ ἐγκλημα αὐτὸ ἔγινε, ὑποτίθεται, ἀπὸ τοὺς βοσκούς, γιὰ νὰ ἔχουν καλὰ βοσκοτόπια. Κάθε φορὰ ἔχουμε καὶ μιὰ μικρὴ ὀμάδα πού ἔχει συμφέρον νὰ καταστρέψει τὸ δάσος, εἴτε πρόκειται γιὰ τὸ δάσος τῆς Πεντέλης εἴτε γι' αὐτὸ τοῦ Ἀμαζονίου. Πάντοτε ὑπάρχει κάποιος λόγος. Λόγος ψευδῆς, λόγος ἁμαρτίας.

Ἔτσι φθάσαμε στὸ σημεῖο νὰ εἶναι ἡ φύση σωστὴ καὶ ὁμορφη, μόνον ἐκεῖ πού δὲν ἔχει ἀκόμη παρέμβει ὁ ἄνθρωπος. Ἐπιτρέψτε μου νὰ θυμηθῶ ἐδῶ, τιμώντας τὴ μνήμη του, τὸν μακαριστὸ Πατριάρχη Δημήτριο, τὸν Πατριάρχη πού ἔθεσε τὸ πρόβλημα τοῦ περιβάλλοντος ὡς ἄμεση προτεραιότητα τῆς Ἐκκλησίας σήμερα, ὅρισε δὲ τὴν 1η Σεπτεμβρίου, ἀρχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, ὡς ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἀναπέμπονται «εὐχαὶ καὶ ἱκεσίαι ὑπὲρ τῆς ὅλης δημιουργίας». Ἔλεγε, λοιπόν, σὲ χαιρετισμὸ του ὁ ἅγιος Πατριάρχης:

«Ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Ἀποκαλύψεως ὁ θεόπνευστος καὶ θεοκίνητος συγγραφεὺς, ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, κρούων τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου χιλιετηρίδας ὅλας πρὸ τῶν οικολογικῶν κινημάτων, παρουσιάζει κατὰ παραστατικὸν καὶ δραματικὸν τρόπον, τὴν καταστροφὴν τῆς φύσεως ὡς συνέπειαν τῆς πνευματικῆς θλαμαλότητος καὶ ἀνισορροπίας τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ τὴν περιγραφὴν αὐτὴν, οἱ ἄνθρωποι κατακαίονται ὑπὸ μεγάλου καύματος (13, 14), συγχρόνως μὲ τὴν κατάκαυσιν τῶν δένδρων καὶ τῶν χόρτων (8, 7). Τὰ ὕδατα μολύνονται καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀποθνήσκουν «ἐκ τῶν ὑδάτων, ὅτι ἐπικράνθησαν» (8, 10). Φεύγουν καὶ κρύπτονται εἰς τὰ σπήλαια τῆς γῆς, ἔντρομοι πρὸ τῆς μεγάλης καταστροφῆς (6, 12). Ὑπάρχει τόση φρίκη καὶ τόσος πόνος ἐκ τῶν δεινῶν αὐτῶν συμπτωμάτων τῆς καταστροφῆς τοῦ περιβάλλοντος, ὥστε πολλοὶ εὐχονται νὰ ἀποθάνουν, ἀλλὰ ὁ θάνατος εἶναι ἀργὸς καὶ παρατεταμένος (9, 5)».

Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπικαλούμεθα γιὰ ὅλα αὐτὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων γιὰ ἐπιβίωση; Θὰ θυμᾶστε, πρὶν λίγα μόλις χρόνια, τὸν φοβερὸ λιμὸν ποὺ ἐπληξε τὸν λαὸ τῆς Αἰθιοπίας. Θὰ θυμᾶστε τὴν κινητοποίηση τῶν δυτικῶν κυβερνήσεων, τὶς ἐκκλήσεις στὴν κοινὴ γνώμη, τὶς κινητοποιήσεις τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν μὲ σκοπὸ τὴν ἐπείγουσα κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῶν λαῶν ἐκείνων σὲ τροφές, φάρμακα κ.λπ. Θὰ θυμᾶστε τὶς φωτογραφίες τῶν παιδιῶν ποὺ πέθαιναν ἀπὸ πείνα, τὶς κάτισχνες μανάδες ποὺ κρατοῦσαν τὰ νεκρὰ παιδιὰ τους ἀγκαλιὰ μαζὶ μ' ἐκεῖνα ποὺ ἦταν ἔτοιμα νὰ σβύσουν.

Δυὸ μόλις χρόνια μετὰ τὴν κινητοποίηση ἐκείνη, ἄρχισε ὁ πόλεμος τῆς Αἰθιοπίας. Ποιοὶ ὅπλισαν τοὺς λαοὺς τῆς περιοχῆς, ποιοὶ τοὺς γέμισαν ὅπλα καὶ σφαῖρες καὶ νάρκες καὶ ὀβίδες; Ποιοὶ πότισαν μὲ μῖσος τοὺς λαοὺς ποὺ πέθαιναν ἀπὸ δίψα καὶ πείνα; Ποιοὶ ἔβαλαν τὴν ἔσχατη σφραγίδα θανάτου πάνω στὸ περιβάλλον ποὺ ἦδη δὲν μποροῦσε νὰ θρέψει τοὺς ἀνθρώπους του; Τὰ ἄδεια ματάκια τῶν μικρῶν παιδιῶν φανερόνουν τὸν ἔνοχο, τ' ἄσαρκα δαχτυλάκια τοὺς δείχνουν τὴ μεγάλη ἁμαρτία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ καμιά ἐπίκληση ἀνθρωπισμοῦ δὲν μπορεῖ νὰ κρύψει.

*

Θέλω νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ θυμηθεῖτε τὴν ἀσφαλῶς γνωστὴ σας παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ. Θὰ θυμᾶστε ὅτι ἔφυγε ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς του, ἀφοῦ ζήτησε καὶ πῆρε τὸ μερίδιον τῆς περιουσίας ποὺ τοῦ ἀνῆκε. Καὶ τὸ κατεσπατάλησε, ἔφθασε δὲ στὸ σημεῖον νὰ μὴν ἔχει νὰ φάει παρὰ μόνον τροφὴ γουρουνιῶν. Νομίζετε ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ τὸ διαχειρισθεῖ μὲ σωφροσύνη, καὶ νὰ ἐπιτύχει, νὰ φτιάξει ἕνα οἶκον ἀντάξιο τοῦ πατρὸς του; Ὅχι, δὲν

γίνεται. Αὐτὸ εἶναι τὸ μυστικὸ τῆς παραβολῆς: ἡ κατασπατάληση ἀρχίζει τὴν στιγμήν ποὺ ζητᾷ τὸ μερίδιον νὰ τὸ χειρισθεῖ ὅπως αὐτὸς θέλει. Ἡ σπατάλη ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ δὲν κατάλαβε πῶς ἡ περιουσία δὲν ἔχει νόημα ἀπὸ μόνη της, παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον εἶναι στὸν οἶκον τοῦ πατρὸς. Πῶς ὁ,τι ἀρνεῖται αὐτὸ τὸν οἶκον, δὲν εἶναι παρὰ ξυλοκέρατα, βελανίδια. Ὁ ἄσωτος υἱὸς δὲν ἔγινε ἄσωτος ἀφοῦ ξόδεψε τὸ μερίδιόν του, ἀλλὰ ὅταν ζήτησε νὰ τοῦ τὸ ξεχωρίσουν καὶ νὰ τὸ πάρει.

Αὐτὸ ποὺ θὰ ἤθελα νὰ σᾶς μεταδώσω ὑπενθυμίζοντάς σας τὴν παραβολὴ καὶ δείχνοντάς σας τὴν αἰτία τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἀσώτου, αὐτὸ ποὺ μᾶς διδάσκει ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πῶς ἡ μέριμνα γιὰ τὸ περιβάλλον δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἰδιαιτέρο νόημα καὶ ἀποτελεσματισμὸν, ἐὰν πάντως βλέπουμε τὴ φύσιν σὰν μερίδιόν μας, σὰν κάτι ποὺ τὸ διεκδικούμε, ποὺ τὸ παίρνουμε ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ πατέρα. Δὲν θὰ ἐπιτύχει τίποτε ἡ μέριμνα αὐτὴ, ἐὰν ἐγγράφεται στὸ πλαίσιο τῆς ἀρχικῆς παράβασης, ἐὰν εἶναι κατηλωμένη στὸ ἁμαρτωλὸ αἴτημα τῆς αὐτονόμησης τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν μένει δούλη τῆς ἄρνησης τοῦ Θεοῦ.

Δὲν θὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ σώσει τὸ περιβάλλον, ἂν δὲν καταλάβει βαθεῖα μέσα του ὅτι ἡ στάση του καὶ οἱ ἐπιλογές του ἔφεραν τὸν θάνατον καὶ τὸν ὀλεθρον στὴ δημιουργία. Δὲν θὰ μπορέσει νὰ σώσει τὴ φύσιν, ἂν δὲν μετανοήσῃ, ἂν δὲν ἐπιστρέφῃ, ἂν δὲν πέσει στὰ γόνατα κλαίγοντας, παραιτούμενος ἀπὸ τὴν προσπάθειαν νὰ «εἶναι ὡς θεός».

Ἄν τὸ κάνει, τότε θὰ ἀκούσῃ τὴ φωνὴν τῆς ἀγαπημένης νὰ λέει: «ταχὺ ἐξενέγκατε στολήν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν»!

Κατακλείων τὴν ἀπλὴ αὐτὴ παράθεση τῶν σκέψεών μου, ἐπιθυμῶ νὰ συγχαρῶ ἀπὸ καρδίας τὴν Πολυτεχνικὴ Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας – Τμῆμα Πολιτικῶν Μηχανικῶν, καὶ τοὺς ἀξιους ἐκπροσώπους του καθηγητῆς κ.κ. Ἄντ. Λιακόπουλον καὶ Ἀθ. Κούγκουλον, γιὰ τὴν πρωτοβουλία τῆς διοργάνωσης τοῦ παρόντος Συνεδρίου, καὶ τὴν τιμητικὴν γιὰ μὲ πρόσκλησίν των νὰ εἶμαι ὀμιλητῆς σ' αὐτό. Ἡ αἰφνίδια ἀδυναμία μου νὰ παραστῶ σὲ αὐτό, μοῦ στερεῖ τὴ χαρὰ τῆς ἀπόλαυσης τῆς προσωπικῆς μου ἐπικοινωνίας μὲ γνωστὰ ἀπὸ παιδιὰ φιλικὰ πρόσωπα. Παρακαλῶ νὰ συγκαταβῆτε στὴν ἀδυναμία μου αὐτὴ, ποὺ ὁμως συνοδεύεται ἀπὸ ὀλοκάρδιες εὐχὰς γιὰ ὑγείαν καὶ πρόοδον ὅλων σας, μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ.

**Ο ΑΓΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ
Ο ΜΕΓΑΛΟΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
ΤΩΝ ΔΑΚΡΥΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΘΥΣΙΑΣ**

**Ὁμιλία κατὰ τὸν πανηγυ-
ρικὸ Ἑσπερινὸ στὸν ἱερό
Βράχο τοῦ Ἀρείου Πάγου
(29 Ἰουνίου 2002)**

Τοῦ Αἰδεσιμολογιωτάτου
Πρωτοπρεσβ. **Θωμᾶ Συνοδινού**,
Πρωτοσυγγέλλου
τῆς Ἱεραῆς Ἀρχιεπισκοπῆς
Ἀθηνῶν

*«Τὰ κατὰ πόλιν δεσμὰ καὶ τὰς θλίψεις σου,
τίς διηγῆσεται, ἔνδοξε Ἀπόστολε Παῦλε;
ἢ τίς παραστήσει τοὺς ἀγῶνας καὶ τοὺς κόπους σου,
οὓς ἐκοπίασας ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ;»
(Ἅγιος Ἀνδρέας Κρήτης)¹*

1. Ὄντως, μεγάλη ἡ σημερινὴ ἡμέρα γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηνῶν, Μακαριώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα, κατὰ τὴν ὁποία τιμοῦμε καὶ πανηγυρίζομε τὴν ἀφιξη τοῦ ἐνδόξου τῶν Ἐθνῶν Ἀποστόλου στοῦ «*ἰοστεφῆς ἄστου*», στοῦ «*τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης ἔρεισμα*»², τὴν Ἀθήνα, καὶ τὸ ἐπίσημο κήρυγμά του πρὸς τοὺς θεοσεβεῖς Ἀθηναίους.

Μεγάλῃ καὶ ἡ τιμητικὴ ἀνάθεση ἐκ μέρους τῆς Μακαριότητός Σας στὸν ὁμιλοῦντα νὰ ἐκφωνῆσει «*ἐν ἐκκλησίᾳ πολλῇ*»³ τὸν προσήκοντα πανηγυρικὸ λόγον γιὰ τὸν Μεγάλον αὐτὸν Ἀπόστολον τῶν δακρύων καὶ τῆς θυσίας, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ ἱερό αὐτὸ βῆμα τῆς Ἐπισκοπικῆς σας Καθέδρας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὁ Θεηγόρος Ἀπόστολος τὸ 51 μ.Χ. ἀπεκάλυψε στοὺς Ἀθηναίους τὸν ἄγνωστο Θεὸ καὶ κήρυξε μὲ παρρησίαν⁴ «*Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον Ἐσταυρωμένον*»⁵ καὶ «*ἐγγεργεμένον ἐκ νεκρῶν*»⁶, «*Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἑλλησι δὲ μωρίαν*»⁷.

Ἀριστερὰ ὑψώνετο, μεγαλοπρεπῆς τότε καὶ ἐπιβλητικὴ, ἡ Ἀκρόπολις μὲ ἀκέραια τὰ μνημεῖα τῆς εἰδωλολατρικῆς εὐσεβείας, τῆς εὐφυοῦς συλλήψεως καὶ τῆς ἐκλεπτυσμένης τέχνης.

Ἀπέναντι ἡ περιλάλητη Πνύκα, ὅπου συνηγωνίζοντο στὴν πλοκὴ τοῦ λόγου καὶ τὴν καλλιτέπεια σπουδαῖοι ρήτορες καὶ ὅπου ὁ μέγας ἐκεῖνος Περικλῆς «*ἐβρόντα καὶ ἤστραπτε ὅτε ἐδημηγόρει*»⁸.

Δεξιότερα, στὶς παρυφῆς τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, ἡ νομιζόμενῃ φυλακὴ τοῦ Σωκράτη, τοῦ «*σοφωτάτου*»⁹ ἀνδρῶν ἀπάντων, τοῦ «*χριστιανοῦ*»¹⁰ πρὸ Χριστοῦ, ὅπως ἐχαρακτηρίσθη ἀπὸ τὸν Ἰουστίνον, τὸν φιλόσοφο καὶ μάρτυρα, τοῦ Σωκράτη, ὁ ὁποῖος μάταια προσπαθοῦσε νὰ ἀφυπνίσει μὲ τὴ διδασκαλίαν του τοὺς συμπολίτες του, γιὰ νὰ καταλήξει ἀπογοητευμένος, στοῦ περίφημο ἐκεῖνο «*καθεύδοντες διατελοῖτε ἄν, εἰ μὴ τινα ἄλλον ὁ Θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμψει κηδόμενος ὑμῶν*»¹¹.

Βόρεια, ἡ πολυσύχναστη Ἀγορά, ὅπου «*Ἀθηναῖοι, πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι*» συζητοῦσαν κάθε τι τὸ «*καινότερον*»¹².

Στὸ κέντρο ὁ βράχος αὐτὸς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἡ ἀνώτατη ἔδρα ἀπονομῆς δικαιοσύνης, ἡ συνδεδεμένη μὲ τοὺς μυθικοὺς καὶ ἱστορικοὺς χρόνους τῆς πόλε-

1. Στιχηρὸ ἀποστίχων Μεγ. Ἑσπερινοῦ 29 Ἰουνίου.

2. Πλουτάρχου, *Ἰσθὴ εἰς τὰς Ἀθήνας*.

3. Ψαλμ. 34, 18.

4. Πράξ. 17, 22-33.

5. Α' Κορ. 2, 2.

6. Β' Τιμ. 2, 8.

7. Α' Κορ. 1, 23.

8. Πλουτάρχου, *Περικλῆς*, 8,4.

9. Ἰουστίνου, *Λόγος Παραινετικὸς πρὸς Ἑλληνας*, 36, Β.Ε.Π.Ε.Σ. 4, 40.

10. Ἰουστίνου, *Α' Ἀπολογία*, 46, Β.Ε.Π.Ε.Σ. 3, 186.

11. Πλάτωνος, *Ἀπολογία Σωκράτους*, 18.

12. Πράξ. 19, 21.

Στιγμιότυπο ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Αἰδεσιμολογιωτάτου Πρωτοπρ. π. Θωμᾶ Συνοδινοῦ, Πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, κατὰ τὸν πανηγυρικό Ἑσπερινὸ στὸν ἱερό Βράχο τοῦ Ἀρείου Πάγου (29 Ἰουνίου 2002).

ως, ὁ λοφίσκος αὐτός, στὶς βόρειες παρυφῆς τοῦ ὁποίου, ἀργότερα οἰκοδομήθη ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου καὶ τὸ Ἐπισκοπεῖο προκατόχων ἀρχιερέων τῆς Μακαριότητός σας.

Καὶ «ἐν μέσῳ»¹³ τῶν μοναδικῶν εἰδωλολατρικῶν αὐτῶν σεβασμάτων καὶ τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ εἰδωλολατρικοῦ πνεύματος, εἶχε τὸ ἀπαράμιλλο θάρρος νὰ σταθεῖ καὶ νὰ ὁμιλήσει γιὰ τὸν Χριστὸ ὁ ἄσημος κατὰ κόσμον, Ἰουδαῖος, ἀλλὰ Πρωτοκορυφαῖος Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ Ἀπόστολος ὁ ὁποῖος, γιὰ νὰ ἐνθυμηθοῦμε καὶ πάλι τὰ λόγια ποὺ πρὶν 1300 χρόνια μελώδησε ὁ ἅγιος ὕμνογράφος Ἀνδρέας ἐπίσκοπος Κρήτης, εἶχε ἤδη δοκιμάσει πλείστας «θλίψεις»¹⁴, «κακοπαθείας», «ραβδισμούς», «λιθασμούς»¹⁵.

2. Ἀπὸ τὴν ὥρα, ποὺ στὸν σωτήριο δρόμο τῆς Δαμα-

σκοῦ ὁ Ἰουδαῖος Σαῦλος, ποὺ σημειωτέον ἦταν ἓνας φαρισαῖος καὶ ρωμαῖος πολίτης¹⁶, ἐκλήθη στὸ Ἀποστολικὸ ἀξίωμα καὶ ἔκτοτε μνημονεύεται ὡς Παῦλος, ἡ ζωὴ του ἄλλαξε ἄρδην. Ὑπῆρξε μιὰ ζωὴ πλήρους ἀφοσιώσεως στὸν «καλέσαντα»¹⁷ Ἰησοῦν Χριστόν, μιὰ ζωὴ ὀλη ἀγῶνα γιὰ τὴν διάδοσι τοῦ Εὐαγγελίου, μιὰ ζωὴ ἀγωνίας γιὰ τὸν καταρτισμὸ τῶν νεοφύτων πιστῶν, ἀλλὰ —πέρα ἀπὸ τὴν ἱκανοποίηση καὶ τὴν χαρὰ γιὰ τὰ πνευματικὰ του τέκνα, τὰ ὁποῖα «διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγέννησεν»¹⁸— ἦταν καὶ μιὰ ζωὴ γεμάτη θλίψεις, καὶ διωγμοὺς ἐκ μέρους Ἰουδαίων, εἰδωλολατρῶν, ἀλλὰ καὶ ψευδαδέλφων, μὲ ἐπισφράγισμα τὸν μαρτυρικὸ θάνατο. Μιὰ διαρκῆ Ὀδύσεια¹⁹ ἀποτελοῦν οἱ Ἀποστολικές του πορεῖες μέσα σὲ ὀλη σχεδὸν τὴν τότε γνωστὴ οἰκουμένη. Διέσχισε τὴν Μέ-

16. Πράξ. 21, 3 καὶ 23, 6.

17. Α' Πέτρο. 1, 15.

18. Α' Κορ. 4, 15.

19. Joseph Holzner, *Παῦλος*, μετάφρ. Ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Κοτσῶνη, Ἀθῆναι 1957, σ. 99.

13. Πράξ. 17, 22.

14. 1ο στιχηρὸ ἀποστίχων Μεγ. Ἑσπερινοῦ 29ης Ἰουνίου.

15. 2ο στιχηρὸ ἀποστίχων Μεγ. Ἑσπερινοῦ 29ης Ἰουνίου.

ση Ἀνατολή ὡς τὰ βάθη τῆς Καππαδοκίας, πέρασε ἀπὸ μιὰ ἀμφιβάλουσα Ἑλληνίδα γῆ, πῆγε στὴν κραταιὰ Ρώμη, ἔφθασε ὡς τὴ μακρινὴ Ἰσπανία, μερικὲς μάλιστα περιοχὲς τὶς ἐπεσκέφθη ἐπανειλημμένα. Τὸ γιγαντιαῖο αὐτὸ ἐγχείρημα θὰ ἐκτιμηθεῖ περισσότερο, ἐὰν ὑπολογισθοῦν τὰ σχεδὸν πρωτόγονα συγκοινωνιακὰ μέσα ἐκείνων τῶν καιρῶν, ἡ σωματικὴ καχεξία τοῦ Ἀποστόλου, ἡ οἰκονομικὴ ἀδυναμία. Πολλὲς φορὲς ἐχρειάσθη νὰ ὁδοιπορήσει ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων ἢ νὰ ταξιδεύσει σὲ δύσκολες θάλασσες καὶ μὲ κακοὺς καιροὺς καὶ μὲ σαθρὰ πλεούμενα. Ἐνας Παῦλος, τὸν ὁποῖο, κατὰ θεία παραχώρηση, τάλαιπωροῦσε ἀνελέητα «σκόλωψ ἐν τῇ σαρκί»²⁰ γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύεται, εὐαγγελίσθη «τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς»²¹ μὲ πλήρη ἀνιδιοτέλεια, ὄχι διότι δὲν εἶχε ἢ διότι δὲν τοῦ προσεφέροντο ὑλικά πράγματα, ἀλλὰ διότι δὲν ἤθελε νὰ ἐπιβαρύνει κανένα. Χαρακτηριστικὰ ἐπ' αὐτοῦ εἶναι τὰ λόγια του πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου στὴ Μίλητο: «Ἀργυρίου ἢ χρυσοῦ ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα· αὐτοὶ γινώσκετε ὅτι ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὐσί μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὐταί»²², δηλαδή τὰ ροζασμένα χεῖρα τοῦ σκηνοποιοῦ Παύλου. Καὶ πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς: «Μνημονεύετε, ἀδελφοί, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον· νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τίνα ὑμῶν ἐκρηύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ»²³. Εἰργάσθη μὲ πνεῦμα θυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως, ὅπως κάνουν οἱ φυσικοὶ γονεῖς γιὰ τὰ παιδιὰ τους. «Γέγονε τοῖς πᾶσι τὰ πάντα», τόσο στὰ πνευματικὰ θέματα, ὅσο καὶ στὶς ὑλικὰς τους ἀνάγκες, ὅπως δείχνουν οἱ περιφημὲς λογίαι²⁴. Ὁ ἴδιος Ἀπόστολος χρησιμοποιεῖ τὸ παράδειγμα τῆς μητέρας, ὅταν γράφει πρὸς τοὺς Γαλάτες: «Τεκνία μου, οὗς πάλιν ὠδίνω, ἄχρισ οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν»²⁵. Ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος ὡς ἐξῆς σχολιάζει τὸν στίχο αὐτό: «Ὡσπερ αἱ γυναῖκες ὅσαι πείραν ὠδίνων ἔλαβον καὶ μητέρες ἐγένοντο, τοῖς τεχθεῖσι παιδίαις, ὅπου περ ἂν ὦσι, εἰσι διηνεκῶς συνδεδεμένοι, οὕτω καὶ ὁ Παῦλος, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ σφοδρότερον αἰ τοῖς μαθηταῖς προσήλωτο τοῖς αὐτοῦ καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ τῶν φυσικῶν τόκων οἱ τοῦ πνεύματος εἰσι

θερμότεροι. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος ὠδίνεν οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δις τοὺς αὐτοὺς (...) Ὡδινε πολλάκις καὶ οὐκ ἔτεκε τοὺς κνομένους ὁ Παῦλος· κἀκεῖ μὲν τῆς σαρκὸς ὁ πόνος, ἐνταῦθα δὲ οὐ γαστέρα διατείνουσιν αἱ ἀληθδόνες, ἀλλ' αὐτὴν τῆς ψυχῆς τὴν ἰσχὺν καταξαίνουσι»²⁶.

Ὡς πατέρας ὁ Παῦλος προτρέπει «μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πολλῶν δακρῶν»²⁷ τὰ πνευματικὰ του τέκνα, τὰ ἐνθαρρύνει, τὰ ἐξορκίζει, τέλος, νὰ ζοῦν κατὰ τρόπο ἄξιο πρὸς τὸν Θεό²⁸.

3. Οἱ θλίψεις καὶ οἱ διωγμοὶ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ δέχεται τὸ ἅγιο Βάπτισμα.

Πρῶτα τὸν καταδιώκουν ἕως θανάτου οἱ ὁμοεθνεῖς του, οἱ Ἰουδαῖοι, ἄλλοτε αὐτοπροσώπως οἱ ἴδιοι, ἄλλοτε ὑποκινώντας τοὺς ἐθνικούς, ἄλλοτε σὲ συνεργασία μαζί τους, ἄλλοτε προσφεύγοντας στὴν κρατικὴ ἐξουσία. Μνημονεύομε ἐνδεικτικὰ τὸ σχέδιο δολοφονίας του στὴ Δαμασκὸ, ὅταν γιὰ νὰ τὸν σώσουν οἱ πιστοί, τὸν φυγάδευσαν μέσα σὲ καλάθι νύχτα ἀπὸ τὰ τεῖχη²⁹, τὸ σχέδιο θανατώσεώς του στὰ Ἱεροσόλυμα ὅταν ἐφυγαδεύθη στὴν Καισάρεια³⁰, τὸν διωγμὸ στὴν Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας³¹ καὶ στὰ Λύστρα³², τὸν λιθοβολισμό στὸ Ἰκόνιο³³, τὶς διώξεις στὴ Θεσσαλονίκη³⁴, στὴ Βέροια³⁵, στὴν Κόρινθο³⁶, πάλι στὰ Ἱεροσόλυμα³⁷ καὶ στὴν Καισάρεια³⁸.

Ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς ἐκ μέρους τῶν ἐθνικῶν, μνημονεύομε ἐκείνους τῶν Φιλιππῶν³⁹ καὶ τῆς Ἐφέσου⁴⁰, τὴ μακροχρόνια φυλάκισή του στὴν Καισάρεια καὶ στὴ Ρώμη, τὸ ματυρικὸ του θάνατο στὴν πρωτεύουσα τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Στὰ τέλη τῆς ζωῆς του, γράφοντας στὸν ἀγαπημένο του μαθητὴ Τιμόθεο, ἐνθυμεῖται τοὺς διωγμοὺς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ λέγει: «Οἶά μοι ἐγένετο ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις· οἶους διω-

20. Β' Κορ. 11, 24-12, 1.

21. Ἐφεσ. 2, 17.

22. Πράξ. 20, 34.

23. Α' Θεσ. 2, 9.

24. Α' Κορ. 16, 1-4, Β' Κορ. 9, 1-15.

25. Γαλ. 4, 19.

26. Migne P.G., 49, 279.

27. Πράξ. 20, 19.

28. Α' Θεσ. 2, 12.

29. Πράξ. 9, 23-25.

30. Πράξ. 9, 30.

31. Πράξ. 13, 12.

32. Πράξ. 14, 19-20.

33. Πράξ. 14, 5.

34. Πράξ. 17, 5.

35. Πράξ. 17, 13.

36. Πράξ. 18, 12-15.

37. Πράξ. 21, 27 κ.κ. καὶ 23, 12-23.

38. Πράξ. 24, 1-9 καὶ 25, 1-12.

39. Πράξ. 16, 19-40.

40. Πράξ. 19, 23-41.

γμούς ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἐκ πάντων με ἐρρύσατο Κύριος»⁴¹. Ἀλλὰ συγκινητικὴ εἶναι καὶ ἡ εἰκόνα, ὅταν μὲ ἀλυσίδες στὰ χέρια, ὑψώνοντάς τα, ὅσο τοῦ ἐπέτρεπαν τὰ δεσμά, ἀπολογεῖται στὸν βασιλιὰ Ἀγρίππα στὴν Καισάρεια: «*Εὐξαίμην ἂν τῷ οὐ μόνον σέ, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον γενέσθαι τοιοῦτους ὅποῖος κἀγὼ εἰμι, παρεκτός τῶν δεσμῶν τούτων*»⁴². Ἡ Ἀθήνα, εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα μέρη, στὰ ὁποῖα ὁ Ἀπόστολος δὲν κατεδιώχθη⁴³.

Οἱ θλίψεις ὅμως τοῦ Παύλου προήλθαν καὶ ἀπὸ «*ψευδαδέλφους*», πού τὸν στενοχώρησαν τόσο, «*ὥστε ἐξαπορηθῆναι καὶ τοῦ ζῆν*»⁴⁴. Χαρακτηριστικὴ τοῦ πόνου, πού ἠσθάνθη ὁ Ἀπόστολος, εἶναι ἡ λεγόμενη «*ἐπιστολὴ τῶν δακρῶν*»⁴⁵, πού ἔστειλε στοὺς Κορινθίους καὶ τὴν ὁποία ἔγραψε «*ἐκ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ... διὰ πολλῶν δακρῶν*»⁴⁶. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐγκατάλειψη ἐκ μέρους στενῶν συνεργατῶν του τοῦ προξένησε θλίψη πολλή. Ἐγραψε μὲ καταφανὴ πόνου στὸν Τιμόθεο: «*Σπούδασον ἐλθεῖν πρὸς με ταχέως· Δημῶς γὰρ μὲ ἐγκατέλιπεν ἀγαπήσας τὸν νῦν αἰῶνα ...*»⁴⁷. Γενικά, σὲ στιγμὲς ψυχικῆς κοπώσεως, σκληρῆς προκλητικότητος ἐκ μέρους ψευδαδέλφων, ἀλλὰ καὶ προσωπικῆς ἀξιοπρέπειας, ἠναγκάσθη ὁ ἴδιος νὰ γράψῃ: «*Ἐν ᾧ δ' ἂν τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνῃ λέγω, τολμῶ κἀγὼ. Ἐβραῖοι εἰσι; κἀγὼ Ἰσραηλίται εἰσι; κἀγὼ σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι; κἀγὼ διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; παραφρονῶν λαλῶ, ὑπὲρ ἐγὼ ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν θανάτοις πολλάκις· ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρεῖς ἐρραβδίσθη, ἅπαξ ἐλιθάσθη, τρεῖς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα· ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνους ποταμῶν, κινδύνους ληστῶν, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐξ ἔθνων, κινδύνους ἐν πόλει, κινδύνους ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνους ἐν θαλάσῃ, κινδύνους ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ*

καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι· χωρὶς τῶν παρεκτός ἢ ἐπισύστασίν μου ἢ καθ' ἡμέραν, ἢ μερίμνα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν. Τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; Τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι;»⁴⁸.

4. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, τίς θλίψεις, τὰ δάκρυα, τοὺς κινδύνους, καὶ τοὺς διωγμούς, τὸν μαρτυρικὸ θάνατο, ὁ Παῦλος, ὁ «*δοῦλος τοῦ Θεοῦ*», ὁ «*κλητὸς Ἀπόστολος*»⁴⁹, τὰ ἀντιμετώπισε μὲ πίστη στὸν Ἐσταυρωμένο, μὲ βεβαιότητα στὴν αἰωνιότητα, μὲ πεποίθηση ὅτι ἦταν ὀφειλέτης πρὸς ὅλους, μὲ προσευχή, μὲ ἄσκηση, μὲ χαρὰ, μὲ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν Θεό, μὲ καύχησι ἐν Κυρίῳ,

- μὲ πίστη βαθύτατη, ἔχοντας πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Σταυρὸ τοῦ Κυρίου: Ἐγραψε στοὺς Γαλάτες: «*Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· ὁ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαντός με καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ*»⁵⁰,
- μὲ ἀκλόνητη βεβαιότητα στὴν αἰωνιότητα: Ἐγραψε στοὺς Φιλιππησίους: «*Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Εἰ δὲ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου, καὶ τί αἰρήσομαι οὐ γνωρίζω. Συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· πολλῶ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον· τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκί ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς*»⁵¹. Πρὸς τὸν Τιμόθεο: «*Εἰ γὰρ συναποθάνομεν, καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν*»⁵². Καὶ πρὸς τοὺς Ρωμαίους: «*Οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν*»⁵³,
- μὲ τὴν πεποίθησι ὅτι ἦταν χρεώστης πρὸς ὅλους τοὺς συνανθρώπους, Ἕλληνες καὶ βαρβάρους, μορφωμένους καὶ ἀμόρφωτους, γιὰ τὴ σωτηρία τους: Γράφει στοὺς Ρωμαίους: «*Ἕλλησι τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις, ὀφειλέτης εἰμι*»⁵⁴. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο τοποθετεῖται καὶ ἡ ἀγωνία του γιὰ τὴν τύχη τῶν ὁμοεθνῶν τοῦ Ἰσραηλιτῶν: «*Λύπη μοὶ ἐστὶ μεγάλη καὶ ἀδιάλειπτος ὁδύνη τῇ καρδίᾳ μου. Ἠνχόμηνη γὰρ αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ*

41. Β' Τιμ. 3, 11.

42. Πράξ. 26, 29.

43. Ὑπάρχει ἐν τούτοις θρύλος, πού ἀναφέρει ὅτι γιὰ σωθεῖ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρεις, μετὰ τὸ κήρυγμα στὸν Ἄρειο Πάγο, ἐκρύβη μέσα σὲ ἕνα πηγάδι, πού ὑπῆρχε ἐκεῖ κοντά. Βλ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, *Αἱ παλαιαὶ Ἀθῆναι*, Ἀθῆναι 1922, σ. 161.

44. Β' Κορ. 1, 8.

45. Σ. Ἀγουρίδου, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην*, Ἀθῆναι 1971, σ. 262.

46. Β' Κορ. 2, 4.

47. Β' Κορ. 4, 9. Βλ. καὶ 1, 15.

48. Β' Κορ. 11, 22-29.

49. Ρωμ. 1, 1.

50. Γαλ. 2, 20.

51. Φιλίπ. 1, 21-24.

52. Β' Τιμ. 2, 11-12.

53. Ρωμ. 8, 18.

54. Ρωμ. 1, 14.

τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα, οἵτινες εἰσι Ἰσραηλίται»⁵⁵,

- με προσευχή ἀδιάλειπτη: Ἰκέτευε τὸν Κύριόν του «*νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ εἰς τὸ ἰδεῖν τὸ πρόσωπον*» τῶν χριστιανῶν του καὶ νὰ «*καταρτίσει τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως*» τους⁵⁶. Φυλακισμένος ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἐφεσίους: «*Κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ... ἵνα δώῃ ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ δύναμιε κραταιωθῆναι διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»⁵⁷,*
- με σκληρὴ ἄσκηση: Ἐξομολογεῖται στοὺς Κορινθίους: «*Πυκτεύω (πυγμαχῶ) ..., ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ (σκληραγωγῶ τὸ σῶμα μου καὶ τὸ μεταχειρίζομαι ὡς δούλο), μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι»⁵⁸,*
- με χαρά: Ἐγραφε στοὺς Κολοσσαεῖς: «*Χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν»⁵⁹,*
- με εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴ δωρεὰ αὐτῆ τοῦ Θεοῦ: Ἐγραφε στοὺς Ρωμαίους: «*Διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ εἶναι με λειτουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱερουργοῦντα τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ»⁶⁰. Πρὸς τοὺς Ἐφεσίους: «*Ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων τῶν ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ»⁶¹. Καὶ πρὸς τοὺς Φιλιππησίους: «*Ἦμῖν ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεῦναι, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν»⁶²,***
- με καύχησι ἐν Κυρίῳ: Ἐγραφε στοὺς Ρωμαίους: «*Ἐχω καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τὰ πρὸς τὸν Θεόν»⁶³. Καὶ στοὺς Φιλιππησίους: «*Μεγαλυνθήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου εἴτε διὰ ζωῆς εἴτε διὰ θανάτου»⁶⁴. Ἐχοντας κάνει πράξι ὅλα αὐτὰ στὴ ζωὴ του, δίκαια ὁ μακάριος Παῦλος διεκήρυσσε στὸ τέλος τοῦ βίου του: «*Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι*» (Ἐγὼ εἶμαι ἔτοιμος νὰ χύσω**

τὸ αἷμα μου σὰν σπονδὴ) καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφέστηκε (καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἐφθάσε). Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτῆς»⁶⁵.

5. Καὶ ὁ δικαιοκρίτης Θεὸς ἔδωσε τὸν ἀμαράντινο στέφανο τῆς δόξης στὸν δούλο καὶ Ἀπόστολο τοῦ Παύλου, καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν τιμᾷ «*ἐν ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις»⁶⁶, ὡς «*ἐθνῶν κήρυκα καὶ φωστῆρα τρισμέγιστον, Ἀθηναίων διδάσκαλον καὶ οἰκουμένης ἀγλάϊσμα»⁶⁷ καὶ μαζί με τὸν Πέτρο ὡς «*τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονον καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλον»⁶⁸. Ἡ κοινὴ χριστιανικὴ ἀντίληψη τὸν θεωρεῖ ὡς τὸν «*Πρῶτο μετὰ τὸν Ἐνα*», τὸν Χριστό, ἐνῶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ ἄλλοι λόγιοι τοῦ ἀφιερώνουν σελίδες πλήρεις ἐγκωμίων. Ἐνδεικτικά:***

- Ἐγραψε ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος: «*Ὡς πτηνὸν τὴν οἰκουμένην πᾶσαν διέδραμε καὶ ὡς ἀσώματος πόνων ὑπερεώρα καὶ κινδύνων»⁶⁹ καὶ «*ὥσπερ τις ὑπόπτερος περιῆλθε (τὴν οἰκουμένην) συρόμενος, τυπτόμενος, λιθαζόμενος, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκων»⁷⁰. Οὐκ ἂν τις ἁμάρτοι λειμῶνα ἀρετῶν καὶ παράδεισον καλέσας τὴν Παύλου ψυχὴν»⁷¹. Μέγας (...) τῇ ἀγάπῃ, φλογὸς πάσης σφοδρότερος ἦν»⁷².**

Ὁ Holzner, ὁ ἐπιφανέστερος βιογράφος του, ἔγραψε: «*Τὸ κατακόρυφο τῆς ζωῆς τοῦ Παύλου “ἐν Χριστῷ” ἦταν, ταυτόχρονα, καὶ τὸ κατακόρυφο τῶν παθημάτων του χάριν τοῦ Χριστοῦ (...). Τὸ νὰ ἐκπληρῶνει τὴν ἐπίγεια ἀποστολὴ του μετὰ τὰ παθήματα τὸ εἶχε μάθει ὁ Παῦλος ἀπ' τὸν οὐράνιο Κύριό του. Ὅταν ὁ Παῦλος ἔπρεπε ν' ἀναφέρει στίς ὀμιλίες του τὰ παθήματα τοῦ Χριστοῦ, τότε, “ξεκούμπωνε ξαφνικὰ τὸ φόρεμά του γύρω ἀπ' τὸν λαιμὸ καὶ τὸν τράχηλο, ἔτσι πὺν μποροῦσαν νὰ βλέπουν τὰ κόκκινα σημάδια πὺν τοῦ εἶχαν ἀφήσει οἱ μαστιγώσεις. Τότε, με ὅλη του τὴν ἠρεμία, ἔλεγε: “Τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βαστάζω”*

55. Ρωμ. 9, 2-3.

56. Α' Θεσ. 3, 10.

57. Ἐφεσ. 3, 14-17.

58. Α' Κορ. 9, 26-27.

59. Κολ. 1, 24.

60. Ρωμ. 15, 15-16.

61. Ἐφεσ. 3, 8.

62. Φιλιπ. 1, 29.

63. Ρωμ. 15, 17.

64. Φιλιπ. 1, 20.

65. Β' Τιμ. 4, 6-8.

66. Δοξαστικὸ ἀποστίχων Μεγ. Ἐσπερινοῦ 29ης Ἰουνίου.

67. Ἀπολυτίκιο.

68. Ἀπολυτίκιο.

69. Ἔργα Χρυσοστόμου (ἔκδ. Montfaucon), τ. Β', βιβλ. 2, σ. 579.

70. Ὁ.π., τ. ΙΒ', βιβλ. 2, σσ. 881 καὶ 936.

71. Migne P.G., 50, 473.

72. Migne P.G., 50, 488.

(Γαλ. 6, 17, Β' Κορ. 4, 10). *Ὅπως οἱ δοῦλοι ἔφεραν συχνά στοὺς λαίμακούς τοὺς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου των, καὶ οἱ λεγεωνάριοι εἶχαν μὲ πυρωμένο σίδερο χαράξει στοὺς μπράτσο τους ἢ στοὺς στήθος τους τὸ σύμβολο τῆς λεγεῶνος τους, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, ὡς δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ἔφερε μὲ ὑπερηφάνεια τὰ “στίγματα τοῦ οὐρανόσιου Κυρίου του” (...)* Ὅπως ἡ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἦταν ζωὴ ἀδιάκοπης θυσίας, ζωὴ ὑποταγῆς μέχρι σταυροῦ, ἔτσι δεικνύεται ἡ μεγάλη ὁμοιότης τοῦ Ἀποστόλου μὲ τὸν Χριστό, ἰδιαίτερα στὴν μεγάλη περιγραφή τοῦ θλιμμένου, τοῦ ἐπικίνδυνου καὶ τοῦ γεμάτου στενοχώριες ἀποστολικοῦ του ἀξιώματος (...). Ὁ Παῦλος, χωρὶς ἀμφιβολία, ἀνήκει στίς ἀπόλυτα μεγάλες μορφές⁷³.

Ὁ Renan, μολονότι ἀρνητὴς τοῦ Χριστοῦ, ἔγραψε: *«Ὁ Παῦλος ὑπῆρξε κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα φαινόμενον ὅπως ἴσως μοναδικὸν (...) Ἦτο ἀνὴρ δράσεως, πλήρης φλογεροῦ ζήλου (...) Ἡ ἀποστολικὴ λέμβος ἀνεπέτασε τὰ ἱστία της· ὁ ἄνεμος πνέει καὶ ποθεῖ νὰ μεταφέρει ἐπὶ τῶν πτερυγῶν του τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ»⁷⁴.*

Μακαριώτατε,

«Τὴν πανσεβάσμιον ταύτην ἡμέραν»⁷⁵, ὅπως ἔψαλε πρὸ ὀλίγου ὁ τίμιος χορὸς τῶν ἱεροψαλτῶν, στρεφόμε-

θα ὅλοι νοερὰ πρὸς τὴν Μεγάλῃ αὐτῇ μορφῇ τοῦ Ἀποστόλου «τῶν δακρύων καὶ τῆς θυσίας» καὶ εὐγνώμονες λέγομε: *«Σοῦ προσκυνοῦμεν τὴν ἄλυσιν, ἣν ὑπὲρ Χριστοῦ ὡς κακοῦργος ἐφόρεσας, τὰ στίγματά τε, Παῦλε, περιπτυσσόμεθα, ἃ ἐν τῷ εὐκλεεῖ σου καὶ νικηφόρῳ φέρεις σῶματι»⁷⁶.*

Συγχρόνως, μὲ τὰ ὄμματα τῆς ψυχῆς βλέπομε ἀνάμεσα μᾶς τὸν Ταρσέα Ἀπόστολο τῆς Πατρίδος μας νὰ παρακελεύεται ἡμᾶς, στὴ δύσκολη ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε, μιὰ ἐποχὴ ποὺ «οὐδεὶς δέδοικεν, οὐδὲ τρέμει, οὐδεὶς αἰσχύνεται, οὐδὲ ἐρυθριᾷ, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπίζεται τῷ γέλωτι τούτῳ»⁷⁷, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ «μαίνεσθαι δοκοῦσιν οἱ σωφρονοῦντες καὶ παραπαίειν οἱ νοθετοῦντες»⁷⁸, τὸν βλέπομε νὰ παρακελεύεται ἡμᾶς, νὰ τὸν μιμηθοῦμε στὴ φλογερὴ του πίστη, στὴ θέρη τῶν προσευχῶν του, στὸν ἀγῶνα του καὶ στὴν ἀγωνία του γιὰ τὴ διάδοσι καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, στὴ συγκινητικὴ φιλαδελφία του, στὴν ἀνεξάντλητη ὑπομονή του. Μᾶς προσκαλεῖ μὲ τὸν λόγο του: *«Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ἐγὼ Χριστοῦ»⁷⁹.*

Εὐχηθῆτε, Μακαριώτατε, ὁ σωστικὸς του λόγος νὰ βρεῖ τὴ δέουσα ἀνταπόκριση ἀπὸ ὅλους μας.

73. Holzner, ὁ.π., σσ. 295, 345 καὶ 482.

74. Ernest Renan, *Οἱ Ἀπόστολοι*, μετάφρ. ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, Ἐκδόσεων Σιδέρη, Ἀθήναι, χ.χ., σσ. 6, 232 καὶ 379.

75. Δοξαστικὸ ἀποστίχων Μεγ. Ἐσπερινοῦ 29ης Ἰουνίου.

76. 1ο τροπ. θ' ὠδῆς Κανόνος Ὁρθοῦ 29ης Ἰουνίου.

77. Migne P.G., 47, 361.

78. Migne P.G., ὁ.π.

79. Α' Κορ. 11, 1.

